

Zapuščina Vladimirja Skrbinška

Zapuščina Vladimirja Skrbinška obsega tele zapuščinske celote: korespondenco, zapise o njem v tipkopisni ali rokopisni obliki, njegove zapise v rokopisih ali tipkopisih, tiskovine, v katerih je beseda o njem, časopisne izrezke, fotografsko zbirko in drugo gradivo. V primerjavi z zapuščino Slavka Jana je manj obsežna po številu enot gradiva in tudi po količini zapuščinskih celot. Obenem je v njej veliko številčneje zastopana Skrbinškova kasnejša doba ustvarjanja, nekako od srede petdesetih let dalje in to v večji ali manjši meri velja za vse zapuščinske sklope. Žal je ohranjenega le malo gradiva iz Skrbinškovega ranega igrilstva v njegovih več mariborskih obdobjih, njegovega delovanja po številnih jugoslovanskih gledališčih, pa tudi iz zrele dobe srednjih let v medvojni in povojni ljubljanski Drami. Ob tem velja pripomniti, da tudi ta njegova obdobja vendarle niso tolikšna bela lisa, kakor bi bilo mogoče sklepati iz povedanega oziroma iz njegove zapuščine, saj se je — v zapuščinah njegovih predvojnih in medvojnih sodobnikov (denimo Radovana Brenčiča) ohranilo tudi precejšnje število njegovih pisem iz tedanjega obdobja, ki pa jih bomo v tej obravnavi spričo okvirov, ki smo si jih zadali, pustili ob strani. Omeniti kaže tudi to, da je bilo njegovih zadnjih trideset let življenje in dela — torej obdobje, ki je v zapuščini najmočneje zastopano — izjemno, nevsakdanje uspešno, posejano s številnimi blestečimi kreacijami in vznemirjenimi odzivi nanje. Zato ima njegova zapuščina močan slavljen pečat; najsi gre za korespondenco, zapise o njem, časopisne recenzije, povsod je čutiti iskreno občudovanje, njegove igralske osebnosti, kakor koli je že to izraženo: s čustvenimi izlivi navdušencev ali z razčlenjujočo kritično mislijo, ki si je ob njem lahko dala duška in se razživel, ki je zanj morala zajemati izbrušeno, pretanjeno izrazje iz najbolj zastrtih prekatov duhovnega obzorja. Vse to priča o tem, da gre pri njem za enega izmed prvih med prvimi v vesoljnem slovenskem igrilstvu.

Vladimir's Skrbinšek Legacy

The legacy of Vladimir Skrbinšek comprises the following entities: correspondence, typed or manuscript notes on him, his own notes, various printed matter with reference to him, newspaper extracts, collection of photos and other items. It is less considerable in the number of units — if compared with that of Slavko Jan — and also in its volume. What is more, the latter era of Skrbinšek's creativity is better covered, from mid-fifties or so onwards. There is, unfortunately, little matter preserved dating from Skrbinšek's earlier acting period (his sojourns in Maribor, his activities at several Yugoslav Theatres) but also his mature age during the war and after the war at Drama of

Ljubljana. It is worth noting that the above-mentioned "gaps" are not so critical at all as might be concluded from the previous lines. Even more so because of his pre-war and inter-war contemporaries, such as, for instance, Radovan Brenčič, managed to preserve — within the frame of their own legacies — quite a few Skrbinšek's letters. (Due to space limit, let us leave the latter aside for the moment being).

Also worth mentioning is the outstanding period of his last thirty years of life and work — best represented in the legacy — abounding in extremes, unusually successful, with plenty of brilliant creations accompanied by enthusiastic reactions. That is why his legacy carries a mark of celebrity. Be it correspondence, notes on him or paper reviews, everywhere a mark of sincere admiration of the actor's personality can be revealed, emotionally expressed by his fans or through elaborate criticism. The latter had to resort to a most sophisticated arsenal of expression from the less accessible compartments of the spiritual perspective to convey the brisk admiration for Vladimir Skrbinšek. That well proves that V.S. was the actor inscribed in cosmopolitan Slovene actorship.

Korespondenca Vladimirja Skrbinška

Kar smo nasploh zapisali o Skrbinškovi zapuščini, velja v precejšnji meri tudi za njegovo korespondenco. Ohranjen je namreč le majhen delež korespondence iz njegovega mlajšega obdobja, ko se mu je v nemirnem in razgibanem življenju tudi marsikaj izgubilo, saj med celotno korespondenco, ki šteje 310 pisnih enot, le 58 primerkov nosi datum pred letom 1962, to je pred Skrbinškovo šestdesetletnico. Tudi v korespondenci nadalje prevladujejo primerki slavlne narave, v poglavitnem čestitke spričo njegovih številnih življenjskih in umetniških jubilejev — petindvajsetletnice gledališkega ustvarjanja (1949), šestdesetletnice življenja (1962), petinštiridesetletnice ustvarjanja (1969), sedemdesetletnice življenja (1972), petdesetletnice ustvarjanja (1974), osemdesetletnice življenja (1982), šestdesetletnice življenjskega ustvarjanja (1984). Seveda pa tovrstna korespondenca — kakor bomo videli — pogosto presega svoj počastitveni namen in prehaja v razčlenjujoče in osvetljuječe izpovedovanje.

Če se vprašamo, kje so težišča Skrbinškovih pisnih stikov, se pred nami razgrne paleta obrazov, bolj ali manj znamenitih likov, gledališnikov in kulturnikov, med katerimi so nemara najvidnejši (če jih navedemo po abecedi) tile: Polde Bibič, Matej Bor, Radovan Brenčič, Lojze Filipič, Maks Furjan, Branko Gombač, Bruno Hartman, Andrej Hieng, Jože Javoršek, Šimun Jurišić, Taras Kermauner, Bratko Kreft, Miroslav Krleža, Mira Mihelič, Miloš Mikeln, Dušan Moravec, Rade Pregarc, Smiljan Samec, Pec Šegula, Igor Torkar, Borut Trekman, Vasja Predan... V nadaljevanju se bomo bežno sprehodili skozi tiste pisne odlomke, ki so bodisi gledališko ali osebno relevantni utrinki, ki bodisi rišejo našega umetnika z različnih včasih manj znanih perspektiv ali pa v zanimivi luči osvetljujejo sama zgoraj omenjena imena, predstavili pa bomo tudi kakšen sicer obroben, a poživljuječ pisni primerek.

Začnimo s korespondenco med Vladimirjem Skrbinškom in **Poldetom Bibičem**, ki zajema samo štiri pisne enote, Bibičeva pisma v času od 1974 do 1984. Gre v poglavitem za čestitke, izmed katerih je nekolikanj svojevrstna zadnja z dne 28.8.1984, saj odstira Skrbinškovo človeško držo, obenem pa je značilen izraz "svetoboljša" igralcev — ob njihovem večnem občutku prikrajšanosti, Takole piše Bibič:

"...Prisrčno se Vama (Vladimirju in Leontini — op.p) zahvaljujem za Vajino pozornost. Z vsega srca! Posebej še, ker se danes tako redko kdo spomni nas — igralcev. Koliko iz generacije pred mano in iz moje jih je, ki se jih ni nihče spomnil. O meni so zapisali vsaj dva članka v gledališkem listu in nekaj vrstic v časopis. Potem sem, ko sem prišel na prvo sejo v Dramo, od Vaju dobil čestitke in darilo. To me je najgloblje ganilo, ne samo zato, ker sta bila edina, ki sta se me spomnila, ampak tudi zato, ker sta gledališki par, ki sem ga vselej občudoval, ga imel rad — in ki mi je veliko dal. Nimam besed zahvale! Prevelika je! Prisrčno Vaju pozdravlja, Vama želi sreče, zdravlja in tudi še dela — ker moči imata dovolj..."

Sledijo pisma **Mateja Bora** (10 pisnih enot), ki izpričujejo prijateljsko razmerje in medsebojno naklonjenost dramatika in igralca. Iz njih veje Borovo občudovanje Skrbinškovega igraltva, čeprav niso kritično razčlenjujoča, temveč počastitvena, kar predvsem velja za čestitke ob Skrbinškovih življenjskih in umetniških jubilejih. Pisma s konca petdesetih let se v poglavitem vrtijo okoli uprizoritve Borove drame Zvezde so večne v mariborski Drami (ki je bila uprizorjena 1.10.1960, že po Skrbinškovem odhodu iz Maribora), zadeva pa med drugim tudi razvpito odpoved delovnega mesta ravnatelja Drame SNG Maribor, ki je je bil Skrbinšek deležen julija 1959.

"...Res", mu med drugim piše Bor, "zdaj ko berem vidim še bolj kot prej, kako nemogoča in nedostojna je vsa ta afera. Tvoja misel, da bi se obrnil na Krležo, je bila izvrstna. Prepričan sem, da bo že iz golega sovraštva do vse provincialne majhnosti, ki je zanj tako značilno, storil vse, kar zmore. Tiste 'salve' ali 'rafali', ki jih bo izstrelil v Tvoj prid bodo učinkoviti. Bodi brez skrbi — posebno še zato, ker tudi sam najbolje ve, da mu 'Agonije' še nihče ni tako zaigral, kakor vidva s Savko, da o Leonu niti ne govorim...— (O tem več kasneje).

Naslednje vidno ime, na katerega naletimo v korespondenci, je **Radovan Brenčič**, dolgoletni in požrtvovalni predvojni upravnik SNG Maribor (od 1922 do 1941). V korespondenci so ohranjena 3 njegova pisma Skrbinšku, izmed katerih je zlasti ilustrativno tole z dne 16.11.1935:

"...No," pravi Cirobati, "danes tisti fant, ki je pred milikim leti študiral po Mariboru vstaj Tvoj korak do Tvoje znanca, ima tudi že pridelati let..." Pismo je obsevnost avtobiografija "nomadskega" — kakor se sam opile — igralca, ki je obredel številne gledališča po vsaj državi in se karadnje ustalil v poljskem gledališču.

"...Je menda nekaj," pravi, "kar je močnejše od mene, da ne izdriim dolgo na enem mestu, in kar me goni iz gledališča v gledališče..."

Maribor, 16. XI. 1935.

Cevjenci poznaš Skrbinških!

V odgovoru na Vaše pismo, vročeno mi preko Umetniškega kluba, vam poročam, da me je tukajšnja policija opozorila, da nameravajo neki mladi ljudje, ki so tuudi v zvezi s Furjanovo zadevo, ob priloži Vaše poslovilne predstave demonstrirati.

Policija čeli - v interesu gledalstva, kakor tudi v Vašem - da se Vaša poslovilna predstava odjadi na poznejši čas, ko se bodo duhovi bolj pomirili.

Predlagam vam namreč, da se zmanjša, da se lahko pravočasno s troje upravnih domovite za kasnejši datum dopisa, ki ga bomo določili pozneje.

Z odličnim poročanjem

za upravo,
J. Zelen
upravnik

Očitno je šlo za Skrbinškov (in Furjanov) odhod iz mariborskega gledališča. Pismo odstira bežen obris družbenega miljea in političnega utripa dobe.

Zanimivo je tudi Brenčičevo pismo—čestitka z 22.10.1969 ob 45-letnici Skrbinškovega umetniškega delovanja, pismo upravnika, s katerim je bil Skrbinšek podpisal svojo prvo pogodbo. Takole mu pravi Brenčič:

Dragi Vladimir!

Skoro ne morem verjeti, da je minilo že pet in štirideset let, kar si z mano podpisal tvoj prvo gledališko pogodbo. Pa je vendarle tako, saj zasluženo slaviš ta tvoj pomembni jubilej.

Imam Te v najlepšem spominu kot našega izvestnega režiserja in prvega igralca. Dovolj torej, da Ti tudi jaz najiskrenje čestitam in izrazim željo, da bi doživel še mnogo uspehov in proslavil še nekaj jubilejev.

Oniscrno Te pozdravlja

Tvoj stari udani

J Radovančič

Zanimivo in izpovedno je pismo igralca nemirnega duha Ljudevita Crnoborija z datumom 5.10.1962 iz Titograda, ki je svojevrsten slavospev učitelju Skrbinšku, od katerega se je Crnobori — kakor pravi — veliko naučil.

“...No,” pravi Crnobori, “danes tisti fant, ki je pred tolikimi leti sledil po Mariboru vsak Tvoj korak ko Tvoja senca, ima tudi že petdeset let...” Pismo je ob enem kratka avtobiografija “nomadskega” — kakor se sam opiše — igralca, ki je obredel številna gledališča po vsej državi in se nazadnje ustalil v puljskem gledališču.

“...Je menda nekaj,” pravi, “kar je močnejše od mene, da ne izdržim dolgo na enem mestu, in kar me goni iz gledališča v gledališče...”

*"...Vladimir senor igra velike vloge,
leta pa pri tem ne igrajo uloge.*

Misi 1969."

Tretje pismo z dne 8.12.1974 pa je zahvala za sožalje in pozornost ob smrti Filipičeve žene Zorice.

Dragi Vlado

Ob tvojem vsrkem jubileju, ko praznuješ štirideset let dela, se spominjam najine mladosti, - na prva leta najinega skupnega dela v mariborskem teatru. Bil si meni ideal igralca in režiserja.

Ljubil si in ljubiš teater z vso dušo, z vso strastjo zato boš ostal še dolgo preko tvojih šestdesetih let naš prvi igralec umetnik, vsem pravim igralcem vzor in učitelj! Le z trdim delom in energijo lahko ustvariš velike vloge, to kar si in kar še boš ustvarjal ti.

Spominjava se ob tej priložnosti Daisy in jar tvojega dela v Skopju in vseh tvojih 47 let - , zato na naše

inimogočnega prijatelja in
memora in meščana, jubilej bo

ta naš skromni pominec in
iskrene čestitke od

Daisy in Maksa.

V Ljubljani, 6. X. 62.

Trujana.

Izvirna, nekonvencionalna in navdihnjena je tale čestitka Pavleta Golie, zapisana 5.3.1949 ob Skrbinškovi petindvajsetletnici umetniškega dela:

Dragi Vladimir Skrbinšek,

ko stopaš danes tudi Ti med jubilarce, prejmi,
mladi moj, moje lepe pozdrave in iskrene
čestitke!

L. undoočje se spominjam velikih uspehov,
ki si jih dosegel v igri in režiji doma, v
Kvaritorni in Ljubljani, in dragocena mi je
zavest, da so plodovi Tvojega talenta, znanja
in prizadevanja obrodili tudi v bratstvih
godališčih, v Izplitu, Skoplju in drugje. Krepko
Ti iskram roko in veselje se. Tavo.

Mlad si še, čvrst in krepak. Jubilej, dragi
moj, nočaj, jutri pa spravi lavorke v skrinjo,
zakleni jo čvrsto, sedi naučijo in zveni pre-
misljati in oblikovati novo vlogo, novo režijo,
novo metodo, s katero bo mladega tovariša

im bolj sigurno pripeljal pred smisel ^{lepe} umet-
nosti gledaliskega igranja.

Tvoj odani

Vdubljani, 5. III. 44.

Pauljani

Ena izmed osrednjih tematskih celot v Skrbinškovi korespondenci so pisma **Andreja Hienga** (6 pisnih enot), spisana v izvirni, šilasto izklesani pisavi, ki pričajo o globokem osebnem prijateljstvu, o nenavadnem sozvočju med umetnikom, dramatikom in igralcem, in o Hiengovem neizmernem občudovanju Skrbinškovega igraltva. Ob Gavellovi nagradi, ki jo je Skrbinšek dobil leta 1971, mu Hieng denimo piše:

hjubljana, 6.4.71.

Dragi Vladimir,

ne moreš si misliti, kako si me razveselil s čestitko ob nagradi! Res sem bil ginjen zavoljo lepih besed, ki si jih našel za mojo igro.

Ob tej priložnosti bi ti rad ponovno povedal, koliko mi pomeni, da je največji in, bogme, tudi najinteligentnejši, slovenski igralec ponudil svojo pomoč pri Kršiu tega dela! Stupica je igro naročil,

Gavellovo ime nosi nagrada - Ti si igral: kakšen
imeniten splet! Ali bi si avtor mogel še želeli česa
boljšega?!

Tebe in heontino prisrčno pozdravlja
Tvoj hvaležni

Andrej

Ilustrativna podoba njunega razmerja obenem pa tudi jedrnata opredelitev vzgibov,
ki so pripeljali do fenomena 'Vladimir Skrbinšek', je pismo — čestitka — ki mu ga
je Hieng poslal 28.10.1971, potem ko je Skrbinšek tisto leto na Boršnikovem srečanju
prejel Boršnikov prstan. Takole Hieng razčlenjuje Skrbinškovo umetniško osebnost:

Ljubljana 28.10.71.

Moj dragi Vladimir,

Verjemi: Tole ni formalna čestitka!
Vsi vemo in jasno je, da ni med nami
nikogar, ki bi prstan smel nositi z
isto samoumevnostjo kot Ti. Ob tej pode-
litvi sem premišljeval nekaj drugega.
Tuhtal sem, kaj Ti je, ob vsej suverenosti

moči Tvojega umetništva, dajalo mladost. Poslej, čudno je: ne le mi, ki smo zdaj srednjih let, temveč celo čisto mladi ljudje, te imajo za vrstnika. In to se zdi meni sijajno; vem da tudi Tebi. —

Bil si prvi mi nas, ki je dokazal, kako pravo igralsvo ne le lahko, temveč celo mora rasti iz intelektualnega

humusa. — Morda si zavoljo superiornega intelekta Tako blizu vsem generacijam.

Seveda tudi zaradi čisto izjemne kolegialnosti, s katero si sprejemal mlajše gledališke ljudi in jim nevsiljivo dajal iz svojih velikih življenjskih in profesionalnih izkušenj.

Tega sem bil tudi sam deležen in

za To Ti bom zmerom hvaležen.
Od srca Te pozdravlja
andrei Hiens

Druga Hiengova pisma so bežnejše narave, vendar so tudi ta bodisi kratke čestitke ali zgolj notice — spisane z žarom in izrazito naklonjenostjo.

Sledita 2 pismi **Jožeta Javorška** iz konca petdesetih let, ki se nanašata na delovanje gledališča Oder 57. V njih se s Skrbinškom, tedaj ravnateljem mariborske Drame dogovarja za gostovanje Odra 57 v Mariboru — z Ionescujevo Plešasto pevko, Učno uro in še s svojo novo dramo Veselje do življenja. Ali je do gostovanja v Mariboru tudi zares prišlo, je dvomljivo, vseeno pa Skrbinškova gostoljubnost kaže na njegovo dovzetnost za gledališka iskanja. Pisma so uradne narave, vendar pa se na trenutke vseeno prisvita na dan značilna Javorškova drža, še najbližja jezuitsko-hipohondrski razklanosti, ki ga žene v "pregreho", zaradi katere se še isti hip neznansko žre. "...Najrajši bi videl," piše denimo Javoršek, "če bi me sunil nekam, tako se čutim nesrečnega zaradi svoje nedopustne onegavosti v zvezi s Škrjančkom."

Največjo vsebinsko celoto (14 pisnih enot v obdobju 1975—77), pomenijo pisma **Šimuna Jurišića**, splitskega gledališkega zgodovinarja, ki je obdelal zgodovino splitskega gledališča med obema vojnama in si spričo pičlih podatkov, ki so mu bili na voljo (ves arhiv splitskega gledališča je bil uničen) s pomočjo še živčih sopotnikov tega gledališča (med katerimi je bil 2 sezoni: 1925/26 in 1926/27 tudi Skrbinšek) prizadeval rekonstruirati historiat tega gledališča v omenjenem obdobju. Kakor je razvidno iz pisem, mu je Skrbinšek postregel z obilico tehtnih podatkov, in Jurišić, ki mu je vseskozi zastavljal nova in nova vprašanja, kar ni mogel prehvaliti njegovega odličnega spomina. Žal korespondenca zajema samo Jurišićeva pisma ne pa tudi Skrbinškovih odgovorov, iz katerih bi bili razvidni tudi številni dragoceni avtobiografski podatki. Veliko Jurišićevih vprašanj zadeva tudi Radeta Pregarca, v tistem času domala najbolj razgledanega režiserja pri nas, in njegovo režisersko delovanje v splitskem gledališču, delo gledališkega ustvarjalca, ki je Skrbinška iz Splita odpeljal nazaj v mariborsko gledališče.

Iskreno in človeško zazvenijo tele estetsko izbrušene besede **Edvarda Kocbeka** v čestitki Skrbinšku ob šestdesetletnici (6.10.1962):

4. 6. 8. 1962

Sprostanu: derjencec,

Priznava prijateljstvo tvoje v
vase nemarnosti in plemečito
žitovarij, kateri vam predstavi
jite revije življenja in duha.

Čerti te Vaša so dvoje žitilij,
alorski in svetinški in Vaša reči,
da bi o njej močno občutje se
mnogokrat oplojiti naše redine
s njo intenzivno, vzporedno in
dogmno igro.

Paš vidi

Edvard R. Čeb

Sledita 2 pismi **Bratka Krefta**, (4.8.1957 in 9.2.1959), ki zadevata uprizoritev Kreftovih del v mariborski Drami v času Skrbinškovega ravnateljstva. Šlo je za Kreature (premierno uprizorjene 15.12.1956), za Celjske grofe (29.8.1957), za Tugomerja (3.10.1959) in Krajske komedijante, ki pa so bili uprizorjeni že davno po Skrbinškovem odhodu iz mariborske Drame (18.1.1964).

Korespondenca s **Krležo** zajema polega čestitk in priložnostnih kartic s pozdravi (3 pisne enote) tudi dve kratki Krleževi pismi, ki zadevata bolečo točko v Skrbinškovi karieri, odpoved delovnega razmerja na delovnem mestu direktorja Drame SNG Maribor s predlogom za upokožitev, kar je Skrbinška doletelo julija 1959 in v zvezi s čimer se je s prošnjo za intervencijo obrnil na Krležo. Takole mu Krleža odgovarja v svojih pismih z dne 23.7.1959 in potem še 7.9.1959:

"Poštovani i dragi družo Skrbinšek,

Primio sam Vašu pro memorio i istoga dana napisao pismo u obliku plaidoyera za Vašu tezu i tako se nadam da će sve to najbolje svršiti. Kad budem dobio odgovor, obavijestit ću Vas o rezultatu, a isto Vas tako molim da mi javite ako je došlo do neke promjene.

Srdačno Vas pozdravlja Vaš

M. Krleža

Zagreb, 23.VII.1959"

"Poštovani družo Skrbinšek,

Odgovaram Vam na Vaše pismo od 3.IX. o.g. i molim Vas da uvažite da sam 23.VII. o.g. u Vašoj stvari uputio jedno pismo u Ljubljano, da se ta stvar ispita, i da sam dobio odgovor, da su o tome informirani na mjerodavnom mjestu. Vraćam Vam svoje pismo od 23.VII., koje Vam nije moglo biti uručeno, s time da zasad ne bih imao ništa drugo da Vam javim. Ukoliko nastupe neki novi momenti, molim Vas da me obavijestite.

Srdačno Vas pozdravlja Vaš

M. Krleža

Zagreb, 7.9.1959"

Afera pa se je naposled navzlic Krleževi intervenciji končala tako, da je Skrbinšek odšel iz mariborske Drame in postal član Mestnega gledališča ljubljanskega.

Nadalje naletimo v Skrbinškovi korespondenci na tole pristržno in ilustrativno **Menartovo** čestitko z 10.10.1982 ob Skrbinškovi osemdesetletnici, kot na edini primerek njune korespondence:

Ljubljana, 10.10.82

Dragi bobuček,

"igralec" na ovojnici ti najrajši napisal
z velikimi črkami, tako ti najbolj izrazil
svoje mnenje o Tebi, o Tvojem neizmerno
vzporednem umetniškem delu, ki si ga vsem
nam kot potomečnikom in kot celoti
naklonil v nek teli desetletjih, ki so se
zvrstila za Tabo.

Vereli me, da si svoj tako visoki jubilej
dočakal v tako izjemni telesni krepkosti
in se potrebi s tako neverjetno duhovno
svezostjo, da si pri teh letih lahko stopil
na svoje ljubljene deske, "ki ponemajo svet",
kot povsem zanesljiv interpretator, brez
luknjic v spominu in s potrebno duhovno
močjo.

Jelim Ti, da bi bilo s Teboj še dolgo
tako, da bi bil še naprej zdrav in vofon
življenja in da bi še večkrat z mladostnim
vpehom odšel na rendez-vous z gospodičnami
Kelfimeno in Tolijo.

Ad multos annos!

Tvoj

Jožko

Tomko in Barbaro

Pričien u lep gozdom leontini,
fenu Tvojemu angelu vanuho;
in spleh angelu.

Vidno mesto v Skrbinškovi korespondenci ima nadalje samcato pismo **Pina Mlakarja** z dne 7.10.1962 ob Skrbinškovi šestdesetletnici, v katerem Mlakar Skrbinška vzporedi z Hinkom Nučičem in bratom Milanom, pri čemer preprosto, a svojevrstno izvirno dožene:

“...Ali kmalu se je pridružil tema dvema še Vladimir Skrbinšek, čisto drugačen igralec od ostalih dveh: visoke rasti, manj privzdignjenega glasu, manj glasovne sile in sikanja. Tudi po gesti, hoji in drži ni bil tako izrazit kot onadva. Vendar mi je bila že takrat v posebno zadovoljstvo zamišljenost in premišljenost Vladimira Skrbinška; kazala je na nekaj blizkega in na inteligentnega igralca...”

Pristen prijateljski odnos in velika mera občudovanja vejeta iz pisem **Dušana Moravca** (6 pisnih enot) v obdobju od 1962 do 1982. Izvirna in hudomušna je denimo Moravčeva čestitka iz leta 1962, ki bi ji lahko rekli tudi “glumaška izjava” in s katero daje igralcu posredno vedeti, kolikanj ceni njegovo mesto v slovenski dramski umetnosti. Takole mu piše:

“SLOVENSKI GLEDALIŠKI MUZEJ

v Ljubljani

čestita

Vladimirju Skrbinšku

in ob prazniku njegovega življenja in dela

izjavlja,

da se za nadaljnjih 40 let,

z besedo: do leta dvatisoč drugega

o d p o v e d u j e

sleherni pravici do svojega bodočega člana

in ga za ves ta čas prepušča

živemu gledališču

sedanjosti...

glavni paznik

Dušan Moravec.”

Usoda do Skrbinška ni bila tako radodarna, da bi mu naklonila sto let, kakor mu je zaželel Moravec, vseeno pa dovolj velikodušna, da mu je odmerila dolgih petinosemdeset let vseskozi ustvarjalnega življenja. Moravec je "svoj akt" ob kasnejših Skrbinškovih jubilejih dopolnjeval in ažuriral; oglejmo si v poživitev še tole odločbo iz leta 1969, primerek duhovite ironizacije birokratskega jezika:

*"Zadeva: podaljšanje statuta
izvenmuzejskega eksponata*

Spoštovani tovariš

Vladimir S k r b i n š e k

i.č. Maribor

Iz zaupnih virov smo bili poučeni, da želite ob svojem ponovnem delovnem jubileju znova predčasno kandidirati za uvrstitev v naše muzejske zbirke.

Žal vam moramo sporočiti, da je v očigled vaši izjemni fizični in psihični kondiciji vaša želja neostvarljiva.

Topogledno podaljšujemo veljavnost izjave, podane 6.oktobra 1962, za nadaljnjih 45 let, t.j. do leta 2014. Ves ta čas vas je voditi v registrih živih slovenskih gledališč pod črko S.

V izogib dodatne zatrpanosti naših muzejskih prostorov vas prosimo, da vzamete to pojasnilo z razumevanjem na znanje.

Za Slovenski gledališki muzej

Glavni paznik:

(Dušan Moravec)

Eventuelne spore v tej zadevi

je reševati ustno v uradnih prostorih SGM."

Tehtno ime v Skrbinškovi korespondenci je tudi **Vasja Predan**, čeprav sta v zbirki pričujoči samo dve njegovi pismi. Prvo piše Vladimirju Skrbinšku 18.8.1957 iz JLA in v njem odkloni Skrbinškovo povabilo, naj v mariborski Drami (kjer je Skrbinšek tedaj postal direktor) prevzame mesto dramaturga. Iz zapuščinske korespondence je sicer razvidno, da se je Skrbinšek v zvezi z namestitvijo dramaturga obrnil še na Bogdana Pogačnika, ki pa je njegovo ponudbo ravno tako vljudno zavrnil.

Drugo Predanovo pismo z dne 18.10.1982 je svojevrstna razčlenjujoča čestitka igralcu ob osemdesetletnici, topel in oseben, a vendarle kritiško artikuliran in obrušen izliv, čustvena, a vendar tudi racionalna izpoved in domala nekakšna 'ljubezenska prisega', skratka posrečena in v jezikovnem pogledu dovršena zmes toplega, nesentimentalnega čustva in preudarnega razuma. Takole mu piše:

“Dragi Vladimir!

Pišem Ti tele skromne vrstice v slavo in čast Tvojega visokega življenjskega jubileja, čeprav vem, da je “uradni” datum že mimo. Pišem zato, ker umetnikom veljajo dobre želje vse jubilejno leto in seveda še čez. In še zato, ker je tvoja zadnja, a upam, ne tudi poslednja vloga v Brešanu po obsegu sicer nerazsežna, zato pa toliko bolj magistralna, taka, da si bo, o tem sem prepričan, vsak pozoren in občutljiv gledalec, vso predstavo zapomnil predvsem zavoljo Tvoje imenitne kreacije.

Te kreacije, te Tvoje grandiozne dramske postave: koliko jih je, kako nepregledna vrsta in kako impozantne vsaka zase. Sam sem jih v teh zadnjih nekaj več kot tridesetih letih videl veliko, žal ne vseh. A imel sem takorekoč zgodovinsko srečo, da sem kritiško dozoreval v času, ko si Ti razdajal svoje najboljše.

Vsa ta dolga leta sem se, lahko mi verjameš, zmerom zares iskreno veselil, ko mi je gledališki list naznanil, da si v zasedbi tudi Ti. Ne samo veselil, tudi s posebnim vznemirjenjem, skoraj s tremo, ki jo sicer poznate samo ustvarjalci, sem hodil k predstavam, ki je bilo z njimi povezano Tvoje ime. Kdaj pa kdaj sem se skoraj naivno bal, da bi Ti kje “spodrsnilo”, ker se mi je zmerom ne samo zdelo, marveč zapisovalo v spoznavno zavest, da ne moreš in ne smeš biti površen. Ti že ne. In lahko rečem: tudi kadar me nisi vsega prevzel, tudi kadar je moja vizija kakšne vloge bila drugačna kot Tvoja uresničitev — sem zmerom vedel in doumeval: ne, nikdar in nikoli ni bilo nič površno ali rutinsko, bilo je nemara drugače. A tudi ko je bilo ‘drugače’, je bilo vsekdar Tvoje, vselej strmo premišljeno in zmerom skrbno izdelano.

Ni mi mogoče in tudi priložnost ni, da bi skušal iz nepregledne zbirke Tvojih kreacij izločiti katero posamezno. Vsaka je bila svoj sklenjeni svet, vse pa so bile Vladimirjeve, Skrbinškove. Nemaleokrat smo skušali ugotavljati in racionalno doumevati, kako da rebzariš dramske postave z nekakšno strogo razumniško natančnostjo, s tisto in takšno intelektualno podstatjo, ki je ni premogel tako rekoč nihče med igralci Tvoje generacije, pa tudi ne starejših in mlajših rodov. Sprašujem se, ali je bilo takšno umevanje zadostno, predvsem pa, ali je bilo vseobsegajoče. Najbrž ne, pa čeravno je bilo in je še zmerom za Tvojo izvirno kreativnost tako nadvse značilno. Biti razumnik med igralci je, ne samo na Slovenskem, vselej poseben dar in posebno znanje. Rekel bi da, pomeni izžarjati igralcu predvsem čustva in čute tisti razseg, po katerem pravimo, da so nekateri igralci “od boga”. Ali to pomeni, da oni drugi, ki vključujejo zlasti intelektualno vertikalo, niso “od boga”? Odgovor na to premiso je vsaj pomankljiv, če že ni površen. To si zmeraj znova dokazoval prav Ti. Narobe bi bilo, ko bi Ti kdo nemara kdaj “poočital”, da si zavoljo razumniške členitve vlog “zanemarjal” čustvenost in čutnost, ki sta navsezadnje v umetnosti in še posebej pri oživljanju in oblikovanju dramskih, se reče človeških postav bistveni. Ali če povem s Heglom: tudi v igrilstvu gre za “čutno svetljenje idej”. In zdaj lahko doženem: mar niso vse Tvoje vloge — od karakternih do komedijskih, od protagonističnih do epizod — čutno svetlele ideje, ki so bile “zakopane” v postavah in likih, ki si jih moral oživiti? So! In sicer temeljito. Seveda s Tvojo individualno izvirnostjo: zmerom mogočno, neponovljivo in tudi neizbrisno, če seveda ne misliha na zmuzljiv človekov spomin, ki edini hrani igralske umetnine v pravi podobi. Kajti še tako minuciozen opis ne more

ohraniti celovite in v vseh nadrobnostih izrezbarjene podobe, ki se ji pravi igralčeva kreacija. Ta "zmuzljivost" spomina pa seveda sodi v tisto okrožje, ki se ji reče: trpka minljiva usoda igralskih umetnin.

Najsi bo tako ali tako: nekaj spomina na igralske kreacije je na srečo ohranjenega tudi potomcem, ki o vaših in o Tvojih umetninah lahko samo berejo to, kar biografi, kritiki in analitiki napišemo, pa bodi še tako zoprno. Tako je bilo tudi Tvoje delo v Kumbovi knjigi že kar dostojno popisano in rodovi beročih bodo iz nje lahko zmerom doumevali, kako izjemen umetnik si bil in si.

V matrikulah je zapisano, da si se rodil pred osmimi desetletji, najmanj šest si jih posvetil igralski umetnosti. Jubilej je zares častiljiv, opus mogočen in na srečo še zmerom nisi izrekel zadnje besede. Kaj naj Ti, predragi Vladimir, povem ob tem velikem prazniku? Beseda za tako priložnost se zdi zmeraj prazna in nemočna. A bodi zapisano tudi s to ubogo besedo: seveda Ti najprej želim enako trdnega zdravja, dobre volje in še naprej kreativne moči, kar vse si tako očarljivo in radodarno, seveda v 'potu svojega obraza', razdajal vsa ta desetletja. Hkrati s temi željami Ti nesramežljivo priznavam, da bi vsa moja, zdaj tudi že kar dolga kritiška pot bila brez Tvoje magistralne umetniške kreativnosti bistveno, bistveno opeharjena, neizrekljivo siromašnejša in skromnejša. Ko se Ti kot eden izmed tisočernih gledalcev iskreno zahvaljujem za vse, kar si nam kot veliki čarodej razkril in nas bogatil z nezamenljivimi spoznanji o vsakršnih zapletenih usodah sveta in človeka, se Ti moram zahvaliti tudi za vse tisto, kar si dal meni kot gledališkemu spremljevalcu. In tega je neprecenljivo veliko.

In še enkrat, dragi Vladimir: še na dolga zdrava in plodna leta. Tudi vesela, pa čeprav časi niso veseli.

Spoštljiv pozdrav Tvoji dragi Leontini in posebej Tebi

Vasja

(z Emo in Aljo)

P.S.

Nekoč sem ti obljubil davno oceno "Agonije". Pretipkal sem jo iz Ljudske pravice 14. februarja 1953. Pa še to: ker sem poklicno deformiran, ne znam več pisati na roko. Oprosti (tudi tipkovnim napakam)."

Pisma **Radeta Pregarca**, vodilnega režiserja svoje dobe ter Skrbinškovega pedagoga in učitelja, lahko na kratko označimo kot izpovedna, saj odstirajo občutljivo človeško in umetniško dušo režiserja in nasploh gledališnika, čigar vloga v razvoju slovenskega gledališča je danes premalo cenjena. Ko ga je Skrbinšek leta 1949 prosil za biografski članek o sebi za gledališki list ob petindvajsetletnici gledališkega dela, mu je Pregarc kajpak ustregel in mu med drugim takole odgovoril v spremnem pismu k svojemu članku:

"Rijeka, 16.I.1949.

Dragi moj Vladimir Skrbinšek

Pošiljam v prilogi svoj članek za vašo 25 letnico. Napisal sem v srbo-hrvaščini, ker slabo stojim s slovenščino, to se pravi stilistično. Pozabil sem marsikaj in čeprav berem, kolikor morem, slovenskega, vendar živega jezika mi manjka, ker v njem le zelo poredkoma govorim. Slišim pa tako in tako že nič več. Mislim, da to ne bo nobena zapreka, saj se bo kdo našel, ki ga bo prevedel. Morda celo vi sami.

V njem, pa vas prosim, popravite eventualne netočnosti glede vaših angažmanov. Nisem namreč siguren kje ste vse bili in tudi časovno morda ne bo točno. No, to se da lahko dopolniti.

Bi bil napisal še mnogo več in bolj obširno, toda vem, da ne bodo hoteli vsega objavljati. Praviijo, da nimajo dovolj prostora, da nimajo papirja dovolj, in končno da posameznik danes itak mnogo ne pomeni, vse je kolektiv. Mogoče da bodo tudi tukaj kaj črtali, skrajšali, prepravili. Naj bo, če že mora biti. Vendar jih opozorite, naj skrajšajo tisto, kar je zares odveč, nikakor pa tistega kar je bistveno...

Prišli ste torej do 25 letnice! O, Ljubi moj, prijatelj in resnični tovariš! Kaj naj vam rečem ob tej priložnosti? Ponosen sem na vas kot svojega nekdanjega kolego in učenca, radosten in srečen, da ste dosegli tako visoko stopnjo, da ste se povzpeli do tistih vrhuncev, o katerih smo nekdanj sanjarili. Čast ni samo vam, ampak tudi meni. In če sem vsaj trohico k temu vašemu vzdigu in napredku pripomogel, je zavest da je bilo dobro tako in prav, zame največja sreča, največje zadovoljstvo in največje plačilo. Bogovi naj vam bodo še naprej naklonjeni, Thalija pa naj vas ovenča z vencem, v vaše srce naj vlije tisto sublimno srečo, tisti božanski občutek, ki so ga le bogovi deležni v svojem ustvarjanju. Ave oblikovalec in ustvarjalec slovenske Thalije!"

Poleg mesta, ki ga je imel Vladimir Skrbinšek v Pregarčevih očeh, odkriva vsaj še dvojce: Pregarčevo trezno skromnost (nasploh značilno za velike ljudi) in bistro presojanje družbenega trenutka v času splošne pravovernosti in dokončnih resnic. Ganljivo je Pregarčevo pismo z dne 27.3.1949; torej približno tri leta pred smrtjo. To je pretresljiva izpoved telesno strtega človeka, ki z ostrino in umetniško intuitivnostjo presoja gledališko in občo stvarnost. Takole med drugim piše:

"...Zanimajte se, kaj delam? Kaj naj vam rečem? Sedim, evo, že deveto leto med štirimi stenami, in ko me bolečine vsaj malo popustijo pri miru, po malem kaj čečkam. Toda malo, ker so oči že tako slabe, da ne vidim skoraj nič. Levo oko je popolnoma slepo — lani sem bil operiran, toda vida ni bilo mogoče rešiti, pač pa le ublažiti bolečine, ki so bile zelo hude — desno pa nagloma popušča. Ušesa so skoraj čisto zamašena, noge takisto skoraj povsem odvezete, no, in kaj še več? 99 % življenja je takorekoč odvzetega, tisti 1 % ki ostane, obstoji v tem, da gledam sede pri okno na cesto, kako se ljudje premikajo, gestikulirajo, postajajo; kako veter dvigne kak kos papirja in ga, poigravajoč se z njim, nese do oken sosednjih hiš; kako me kak sončni žarek objame in poboža, ali pa kako kapljice dežja polzijo po oknu. To je vsa manifestacija življenja,

ki do mene pride. Res je, da včasih, vendar le redkokdaj, pride ta ali oni na obisk, ali imam malo od tega, ker je z menoj težko govoriti zaradi slabega sluha. Vendar vkljub temu tista lučka, o kateri sem zgoraj govoril, lučka notranjega življenja, je v meni morda bolj živa kot kdajkoli prej, plapolja in mi razsvetljuje cesto da ne zapadem v temo. Obnavljam v sebi spomine in se ž njim hranim. Pretresam jim obisti, kaj je bilo dobrega in kaj je bilo slabega, kaj je bilo prav in kaj je bilo napak... z veliko težavo in silnim naporom sem se dovelkel dvakrat v gledališče, da vidim. No, nisem imel kaj videti. Pravzaprav videl sem, da jim manjka baš tisto notranje, tista lučka, ki bi jim pokazala pot do resnice. Hodijo še ob robu, ne morejo pogledati v življenje z umetniškimi očmi, čistimi, jasnimi, svetlimi. So jim zamegljene. In menda ni med njimi človeka, ki bi jim pokazal in povedal, kdo in kako naj hodijo, da bi našli pravo pot navzgor k vrhu, kjer so obzorja večja, razgledi širni. In tako tudi do src gledalcev ne morejo prodreti tako kot bi mogli, če bi vedeli za pravo pot. No največja napaka pa bo menda ta, da te poti sploh ne iščejo. Trapajo po starih, izhojenih kolovozih. Kopitarstvo. Šablona. Lažnivost. Glumaštvo. Poleg tega še slaba tehnika, no, pa Vam je slika jasna. Zdi se mi, da med njimi ni nobenega resničnega umetnika, mislim človeka z umetniško dušo, pač pa so sami rokodelci. In delajo svojo reč, kajpada, rokodelsko. Dolgo že nisem bil tam in najbrž ne pojdem zlepa..."

Grenko, kot sadovi zlih izkušenj, zazvenijo njegove sklepne besede v istem pismu:

"...Želim Vam vse najbolje, predvsem zdravja, kajpada, čuvajte ga, kolikor se sploh čuvati da, zdravnikom verjemite le napol, prirodi največ, ljudem pa najmanj..."

Ilustrativni za Pregarčevo toplo osebnost sta tudi kartica z rimano pesmico na čast Skrbinšku in njegovemu jubileju ("...Visoko v namen ta zdaj dviga kozarec in stiska roko ta tvoji stari Pregarec" — se izteče) in pisemce, v katerem se (precej drugače od vesoljnega igraltva) z iskreno naivnostjo čudi spričo honorarja, ki ga je prejel za članek v gledališkem listu, saj — tako piše — "sem napisal omenjeni članek za Vas kot svojkega prijatelja in učenca, kot umetnika in človeka, ki ga nadvse cenim in spoštujem, in ljubim, niti zdaleč ne misleč na kakšen honorar, smatrajoč to za svojo dolžnost in nalogo, ki mi je bila nadvse prijetna in draga in ki sem jo tudi iz čistega srca, nesebično, in spremno izvršil.

Sedaj pa naenkrat dobim honorar!..."

V zapuščini se je ohranilo tudi nekaj kopij Skrbinškovih lastnih pisem, od katerih so vsebinsko pomembna tri, saj prinašajo drobec Skrbinškove življenjske drže. V pismu s 17.2.1954, naslovljeno na direkciyo ljubljanske Drame, se, denimo, nesebično zavzema za to, da bi Jurij Souček igral Merkucija v Romeu in Juliji. "...Pripominjam," končuje svoje pismo, "da sem namesto tega pripravljen prevzeti vsako drugo vlogo, seveda ne da bi pokvaril komu njegovo srčno željo." V pismu Herti Kraljevi, ki ga je povabila, naj v celovškem gledališču naštudira in igra vlogo v Feydeauju, se 7.12.1972 vlogi odpoveduje z besedami:

"...Kakor bi bil to v normalnih razmerah lahko velik poudarek v kulturni izmenjavi dveh narodov, bi se v sedanjem trenutku, ko pripadnike slovenske manjšine z molčljivim pristankom naprednejšega, demokratičnejšega dela avstrijskega naroda

strahujejo pronacistične tolpe tega istega naroda, tako jezikovno sproščeno sodelovanje sprevrglo v porog mojim ljudem in celo v znamenje neprizadetosti in indiferentnosti s strani ljudi matičnega naroda.

Sem pa prizadet in zrevoltiran, kakor vsi Jugoslovani, čeprav nismo nikakršni politični ekstremisti. Sem kulturni delavec, ki bi gori omenjeno kulturno sodelovanje opravil s srčnim zadovoljstvom. Saj so v njem kali prijateljstva in zблиževanja med narodi, za svetlo prosvetljeno integracijo, h kateri aktivno stremi danes ves svet in ji tudi že aktivno zglajajo pota, ko si je avstrijski narod izbral pot v temo mračne nestrpnosti. Zato moje sodelovanje ni mogoče..."

Tretje pismo najdemo v korespondenci njegove žene **Leontine Skrbinšek**; njegove kratke, a tople besede izpričujejo globoko ljubezen do žene in brezmejno občudovanje njenega igralskega daru.

Boleč trenutek v Skrbinškovem življenju zagotovo predstavlja tale brezčutna odpoved delovnega razmerja, ki jo je 30.6.1959 prejel od tedanjega upravnika SNG Maribor **Josipa Šegule**:

"Uprava Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru Vas na Vašo prijavo za razpisano mesto dramskega režiserja oziroma dramskega igralca na osnovi predloga razpisne komisije in upravnika ter odločitve gledališkega sveta obvešča, da z Vami ne bo sklenila pismene pogodbe o angažmaju v sezoni 1959/60 in 1960/61.

Delovno razmerje v SNG Maribor Vam preneha s potekom pogodbe, dne 31. avgusta 1959.

Ker izpolnjujete pogoje za osebno pokojnino, imate na podlagi 3. točke 134. člena zakona o javnih uslužbencih pravico do odpravnine. Tako Vam bomo z 31. avgustom 1959 ustavili izplačevanje mesečnih prejemkov.

Upravnik **Josip Šegula**."

Pri nadaljni obravnavi ne moremo mimo pisma — čestitke **Osipa Šesta** iz Varaždina dne 12.3.1949 ob Skrbinškovi 25-letnici umeniškega delovanja. Iz njega izžareva Šestovo občudovanje Skrbinška kot gledališčenika in človeka, povrh je oznamovano s patino časa, ko se je voščilo nemara manj puhlo vljudno kot v današnjem času. Takole mu zanosno kliče Šest:

Varaždin,
12. III 1949.

Špoštovani gospod Skrbinšek!
Gleži na to!

Dr. I. metoni, vojnik leta 1909. je kot študent elektrifikacije.

Naključje, mi je davno v pisarni
 uprave tega znanstvenega teatra
 pokazalo vašo sliko s pripombo, da
 najprej iz 25 letnice. — Odmaknjem
 od vrha, sem torej šele sedaj izvedel
 da vas prazniki, ne rade, ne medlijo,
 temveč vam sicer post, postoj, krepko
 stisnem, roko. —

Vam, gospod skrbnik jo stisnem
 rad, iz razlogov:

ker ste pošteni,
 ker ste razgledani v našo umetnost,
 ker se, ne čuvate, in črtujete vse,
 ker ste naredili iz sebi umetnika.

Ne bom postal sentimentalen,
 vendar me smem pozabiti. Tisti
 prekrasni, ur, ko sva skupaj
 prebivala naš prvi arhi, in bi
 brez vas propadel in izginil
 nič. — Dili so to prekrasni in svetli

in se malo jih je, ki ptegujejo smeti
 tako lahke spomine!

V letih, razvoja ste postali, semiču Torac
 in nepozabne so, mi kreacije, ki
 ste jih, živostvorili, v mojih skrom,
 mišlečijah. —

Zahvaljujem se Vam za vaše
 dragocene svetlovanje in vem,
 da postu sedaj šik, in icli
 da capo!

Najboljše čeeje za zaraotje,
najiskrenejše sugestije za
dobroto. Pri tem čeei Vas

Štiri, 121
rejšer

Korespondenca s Francetom Štiglicem zajema 3 Štigličeve telegrafske čestitke ob jubilejih in nedatirano pismo — čestitko ob Skrbinškovi osemdesetletnici, ki je odsev Štigličevega pogleda na Skrbinškovo igrilstvo. Takole mu piše:

Spoštovan in dragi

Vladimr,

Me zameri, da zamužam s
ceštke, sem na klem v Rek-
murju in mi je delo preku-
latu tojeje jubileja, dasi ost-
no sem nekajkrat med letom
pmislil nanj.

Vladimr, opaval si opomus
delo in si nanj resnično lahko

ponoven Bil si - in si kredo se -
eden najbolj holmi in najbolj
pokončni sektor slovenske sledo -
luske kulture, pomen ter delo
pa si dal tudi našemu plinu - u
ki si vs čas pravi, delo
in ustvarjalen v slovenski kulturi

Čestiti sprejmi trg z Hruš
Zahvala za dotrebo, ki si nam
je dal kot spalec in kot
človek ter z željo, da bode tak
se kar naprej.

prince Trifc

Tudi pisma **Bojana Štiha** (4 pisne enote), so zvečine čestitke — krajše in vljudnostne — ob Skrbinškovih jubilejih; izjema pa je v tem Štihovo zadnje pismo, napisano ob Skrbinškovi osemdesetletnici, bolj razmišljanje kot pismo, močan umetniški portret, obenem pa Štihov resigniran izliv o zavrženosti umetnika in umetništva v "najhumanejši" družbi. Takole piše Štih leta 1982, tri leta pred svojo smrtjo:

"Pismo Vladimiru Skrbinšku.

Dragi Vlado, po vsem tem, kar je bilo objavljenega doslej o tvojem gledališkem delu, vrh tega pisanja je portret, ki ga je oživil Filip Kalan, je komajda mogoče napisati kaj več kot pa drobno spominsko misel ali pa kratko besedo hvaležnosti.

Vesel sem, dragi Vlado, da smeš še delati in ustvarjati v gledališču in da ti še niso prepovedali življenja (ustvarjanja) pod odrskimi lučmi. Zakaj v našem času, ki pozna le še nasilje, maščevanje in politikantske intrige v družbi, v gledališču pa skorajda le še režiserske in dramaturške spletke, ki ukinjajo dramatike in igralce, bi ne bilo prav nič čudnega in nenavadnega, če bi te pognali na cesto in v prevžitkarsko penzijo, v kateri bi hiral in umiral brez zdravil, zakaj tudi zdravila niso več dovoljena med nami, kot niso dovoljene knjige sveta.

Tudi še vedno kljubuješ z neverjetno močjo in bistro pametjo letom, stiskam, gledališkim intrigam in birokratskemu nasilju. Že desetletja vztrajaš. Nikoli nisi pristal na efemerno pozicijo ponižanega in razžaljenega. Pa tudi privolil nisi, in tudi ne dovolil, da bi te premagali tisti sodobni "subjekti", ki kot financerji in kot tako imenovani "gledališki teoretiki" režejo umetnikom črni gledališki kruh. V tem tvojem šestdesetletnem vztrajanju vidim in spoznavam, kolikšna je tvoja umetniška in duhovna moč. Spomnim se sijajne Agonije iz leta 1963. Sava Sever, Stane Sever, Duša Počkaj, Marija Benko, Boris Kralj in seveda ti kot Križevac. Bila je to gledališka (umetniška) predstava, ki je genialno besedilo Miroslava Krleže oživila z nazornostjo in sugestivnostjo, ki ju le redko srečamo v teatru.

Ampak pustimo spomine, ki so bili in bodo za gledališke ljudi le opij. Biti moramo v sedanjosti. Vedno le v sedanjosti. Toda z mislijo na prihodnost in s spominom na minule dobe. Tisto tedaj, kar najbolj spoštujem v tebi, je volja biti zdaj in tukaj. Zato ti nisi Jago svoje lastne gledališke in življenjske usode, pač pa vidim v tebi knežjega Prospera iz Viharja, ki ve, kdo je njegov Ariel. V dvainosemdesetem letu življenja, ko večina političnih in gospodarskih ljudi že tiči v globoki gerentološki senilnosti, je tvoja umetniška in igralska sla živa, prepričljiva, neukrotljiva in za nas gledalce vznemirljiva. Če premislim tvojo igralsko pot od albanske Tirane do slovenske Ljubljane, pa od leta 1922 do danes, spet spoznam, kako je lahko zlahtno igrilstvo "večno živo". Zakaj, ko si ti desetletja igral, so se med tem rušile države, razpadali so politični sistemi, izginjale so partije in razkrajale so se ideologije. Tvoj gledališki korak pa je ostal mladeniški, viharški in poln kljubovalnosti biološkim in sociološkim zakonom nič.

Zato ne dovoli, da bi ti vzeli gledališče. S tistim, ki recimo, igra Jermana, pa tudi s tistim, ki je nočni gledališki portir, se začne svoboda, ki jo imenujemo teater.

Rekel bi, da to svobodo ljubiš, braniš in zanjo tudi živiš."

Omenimo ob koncu tudi dve čestitki Igorja Torkarja ob Skrbinškovi šestdesetletnici in njegovi osemdesetletnici. Takole se kaže Skrbinšek v duhovnem očesu Igorja Torkarja v čestitki s 13.10.1982:

Dragi Vladimír!

Lj. 13. X. 1982

gledali smo te (Kida, Mojca, Boris) v
Bresanovem "Hudiču". In spet si
bil hudičev romagovit! Tako
romagovit, da smo vsi porabili,
da si mlad še 80 let. Po odru si
kar razsipal svojo igralsko moč
in voljo. Pa tudi vero! Ne vero
v ideološke niti v verske bogove.
Razsipal si vero v umetnost, ki edina
od vseh ver ne uporablja krvavega
orožja ampak vihti le meč duha!
Vera v umetnost. Edina vera, ki ne
ločuje. Edina vera, ki zbližuje!

Is sica čestitamo
in ti želimo zdravlja.
In da bi te kmalu,
spet videli na odru!

Igor Torkar (Boris Fatsin)
y
Z srca čestita in prijazno pozdravlja
Vida

Seveda smo pri tem prikazu izpustili manj relevantna imena in tudi tiste gledališko pomembne dopisovalce, katerih pisni stiki z Vladimirjem Skrbinškom ne presegajo formalnih okvirjev. Vsekakor pa smo v pregled zajeli tiste detajle, ki Skrbinška kakor koli opredeljujejo in ga umeščajo v mozaik slovenskega igraltva in ki obenem osvetljujejo tudi igralčevo sopotništvo.

Časopisne recenzije

Kakor je v zapuščini okrnjeno zastopana njegova zgodnja in zgodnejša korespondenca, tako so fragmentarni tudi recenzijski odmevi na njegovo igralsko in režijsko ustvarjalnosti. Večino člankov — bodisi kot izrezkov bodisi kot tipkopisnih prepisov — je iz Skrbinškovega zrelega, celo poznega ustvarjalnega obdobja, pri čemer moramo pripomniti, da so tudi ti zbrani in ohranjeni selektivno — s povdarkom na največjih uspehih predvsem ob številnih jubilejih. Najbolj je pri tem zastopano Skrbinškovo dvajsetletno igraltvo v Mestnem gledališču ljubljanskem, slabše njegovo mariborsko obdobje 1956—1959 in še slabše prvih trideset let njegovega nomadskega igralskega življenja. Po zaslugi Skrbinškovega korespondenta Šimuna Jurišića, splitskega gledališkega zgodovinarja (glej korespondenco z njim), je v zapuščini ohranjeno najstarejše pričevanje o Skrbinškovem odrskem ustvarjanju, članek, ki je 1. aprila 1927 izšel v splitskem dnevniku Novo doba in ki je kratek pregled Skrbinškovega igralskega dela na odru splitskega gledališča pred njegovo prvo vrnitvijo v mariborski teater (kamor ga je odpeljal Rade Pregarc). Takole je tedaj petindvajsetletnega Skrbinška označil neznani recenzent, ki ga ima Jurišić domnevno za Iva Lahmana:

“Oproso večje g. Vlada Skrbinška

Prolazeći na novi angažman, ovih će dana napustiti rad u našem pozorištu dosadanji agilni član g. Vlada Skrbinšek. Sutra, subota naveče, sa predstavom “Rođake iz Varšave” u pozorištu, oprostiti će se on od naše publike.

Sa g. Skrbinškom odlazi iz našeg pozorišta jedna sila od vrijednosti i od značenja u sklopu čitavog ansambla. Potječući iz poznate i cijenjene slovenačke umjetničke porodice (otac g. Skrbinška, nedavno je preminuo, igrao je znatnu ulogu u glasbenom i inače kulturnom životu Slovenije, a brat Milan poznat je režiser u

Ljubljani, sestra glumica, udata za zagrebačkog glumca Grünhuta itd.), g. Skrbinšek se je mlad, poslije dovršene srednje škole, posvetio glumi.

U našoj drami radi od prije dvije godine, najprije sa malim ulogama u kojima nije imao prilike da se iskaže, no docnije sa jačim, u kojima se je vidjelo da je u njega jak talenat za dramske karakterne uloge. Par takovih uloga na pr. otac Lorin u "Kamen među kamenjem" i Gregers Werle u "Divljoj Patci" spadaju među veoma dobre dramske kreacije.

U međuvremenu i paralelno sa tim radom u drami, g. Skrbinšek je djelovao i u opereti, za koju također posjeduje vrlo mnogo odličnih predispozicija: ugodan baritonalni timbre, gipkost i eleganciju te živ komičan nerv. Našoj operetskoj publici ostat će u trajnoj prijatnoj uspomeni njegova buffo-partija u "Bajaderi", "Holandskoj ženici", "Grofici Marici" i "Orlovu", koje su čestoput značile polovinu cjelokupnog uspjeha večeri.

S obzirom na to, njegov odlazak žalit će svaki prijatelj njegovi i našeg teatra. Neka mu to i iskažu, posjetom njegove sutrašnje oproštajne predstave."

Eden najstarejših kritičkih zapisov je tudi članek Radivoja Reharja v letu 1928, ki je pravi mali slavospev Skrbinšku po njegovi vrnitvi v Maribor in njegovih prvih kreacijah. (Omenimo mimogrede, da se je Skrbinšek sicer še dvakrat vrnil v Maribor — leta 1938 in 1956). Radivoj Rehar se v tej svoji oceni navdušuje nad Skrbinškovo vlogo berača v Leskovčevih Dveh bregovih in polkovnika v Miličevem Polkovniku Jeliću. "Z močjo in intuitivno vero se je poglobil v psihopatično osebnost vojnega pohabljenca in ga izoblikoval tako zunanje kakor notranje v dovršeno zaokrožen tip," je Rehar denimo zapisal o njegovi kreaciji v Miličevi drami. Skrbinškovo igro v Dveh Bregovih pa je takole razčlenil: "...Dovršen do vsake mimične poteze, preračunan in skladen do poslednje geste in odenka besede, je bil Skrbinškov Križem svet živ in resničen berač, ki se je močno odražal iz gneče svojih sicer odlično podanih vrstnikov, saj je bila beraška scena v drugem dejanju "Dveh bregov" brez dvoma najboljša od vseh, kar smo jih kdaj videli v Mariboru..."

Naslednji ohranjeni članek nosi datum 1.11.1931 in je pričevanje o tem, da je imel Skrbinšek v tistem času v Mariboru dramsko šolo. Članek podpisan z V., je ohranjen v tipkopisnem prepisu in se nadvse pohvalno izraža o dramski šoli in njeni uprizoritvi. Takole se glasi:

"Naša mlada odrska generacija na delu

Učinkovit nastop gojencev dramske šole Vl. Skrbinška v Narodnem gledališču

Maribor, 1. novembra

V mariborskih kulturnih krogih, ki kažejo zanimanje za razvoj in napredek našega gledališča, je bilo živahno zanimanje za kvaliteto odrske igre, s katero se nam bodo predstavili gojenci V. Skrbinškove dramske šole. Ponekod so izražali dvome ter skepticizem. Predsinočnja predstava Sheriffove drame Konec poti, ki je bila svoj čas že uprizorjena na mariborskem odru, pa je prinesla prijetno presenečenje vsem

pravim ljubiteljem klene in zdrave odrske umetnosti. Kvaliteta njihovega nastopa ni v ničemer zaostajala za svoječasno uprizoritvijo, pri kateri so sodelovali izključno poklicni igralci. Ako premotrimo posamezne igralce, lahko trdimo, da so po večini razodeli talent, vnemo in ljubezen do odrske umetnosti. Njihove kreacije so se vzpele čez diletantsko površino in so se povsem približale stopnji kvalitetnega zrelega umetniškega ustvarjanja ter odrskega doživljanja.

Režiser V. Skrbinšek, ki je imel ob predstavi prijetno zadoščenje za trud in idealno prizadevanje pri vzgoji gledališkega naraščanja, je večje zrežiral to zanimivo dramo, ki je do neke mere v današnjih časih aktualna in ki je baš zaradi tega vzbujala še posebno zanimanje občinstva. Jožko Lukeš je bil naporni in težki vlogi kapetana Stanhopa povsem dorasel in je tudi podrobnosti točno prepričljivo izdelal, tako n.pr. ob prvem dramatičnem višku v razburljivem prizoru s Hibbertom. Plemenita častniška dobrotljivost se je odražala na Ledinekovem "stričku" Osbornu, ki bi ga tudi poklicni igralec ne mogel verjetneje podati. Prava odrska umetnina. Planinčev Trotter, ki prispeva s humorjem k uspehu predstave, je bil tudi na kvalitetni višini, priporočljiva je bila opustitev nekaterih sicer neznatnih poldiletantskih iztirjenj (n.pr. pri opasovanju). O pravi odrski umetnini lahko govorimo tudi ob Brunčkovem plemenitem Raleighu. Pa tudi ostali sodelujoči so lahko zadovoljni s svojimi stvaritvami tako Franjo Kumer s svojim Hibbertom, Babič s svojim polkovnikom, D. Turk kot narednik, B. Podkrajšek kot kuhar in Venišnik kot mladi nemški ujetnik.

Občinstvo je dajalo mladim, nadarjenim igralcem pristržno priznanje. Režiser V. Skrbinšek je prejel lep venec. Prijatelji mariborskega gledališča bi bili zelo zadovoljni, ako bi se posrečilo ustvariti materialno osnovo za novo dramsko garnituro mariborskega gledališča, ki bi se lahko razvila ter oblikovala iz skupine teh idealnih mladih ter nadarjenih igralcev."

Naslednji ohranjeni članki oziroma tipkopisni prepisi le-teh segajo že v Skrbinškovo novo mariborsko obdobje 1938—41. O velikem Skrbinškovem uspehu v vlogi igralca in režiserja pričata recenziji Shawovega Hudičevega učenca (Slovenec, 13.10.1938) in Rostandovega Cyrana de Bergeraca (Slovenec, 19.10.1940). O njegovi vlogi Cyrana pravi recenzent, da mu ni bilo enakega na odru, glede njegove vloge v Hudičevem učencu pa zapiše, da spada njegov Richard med njegove najboljše igralske stvaritve. Skrbinškovo medvojno in povojno obdobje na odru ljubljanske Drame je v zapuščinskih časopisnih člankih zelo revno zastopano. Pričujoča je samo Predanova ocena Krleževe V agoniji (premiera 19.1.1953), objavljene malo kasneje v Ljudski pravici. V njem je takole razčlenil Skrbinškovo igro:

"...Enega najpomembnejših, najtehtnejših in psihološko najbolj dognanih likov je izoblikoval Vladimir Skrbinšek z dr. Križovcem. Na prvi pogled se zdi, da njegova 'mirna' osebnost ne sodi v razkrojeno glembajevsko okolje. V resnici je to samo dozdevanje. Prav z usmerjeno, iz samih rafinirano staknjenih drobcev idealno igro je Skrbinšek naravnost mozaično sestavil rezonerskega, z vsakim vlaknom svojega bistva pokvarjenega odvetnika. Za vso tisto salonsko uglajenostjo, za vsemi kontrasti in iz vseh podtonov njegovega mehkega glasu, ki je živo seciral in z neko prikrito

naslado trgal vsakršne tople prekate v dogajanju "Agonije", za vsem sta kot strahotno predsmrtno tiktakanje zvenela njegova suha analitika in rafinma, kot da je to edino sredstvo, ki mu bo pomagalo, da se bo izvil iz Lavrine afere. Zato je prav njegova toga advokatska zgovornost, ki je bila v prepričljivem nasprotju z Lavrinimi čustvenimi utrinki, privedla drugo dejanje do perfektne protigre in omogočila boljšo razumljivost Lavrinega samomora, ki sicer ostaja nezadostno pojmljiv. Zares: velika kreacija..."

Naslednja ocena, ena izmed redkih pričujočih iz Skrbinškovega mariborskega obdobja 1956—1959, je zapis o njegovi režiji Cankarjevih Hlapcev in sicer z gostovanja v Beogradu. Kritik Jovan Putnik je v Borbi (27.12.1958) Skrbinškovo režijo vzporedil z Janovo znamenito režijo iste Cankarjeve Drame, ki jo je Beograd videl nekaj let poprej. Gre za eno vsekakor najvišjih ocen, ki jih je kdaj prejel Skrbinšek kot režiser. Takole piše med drugim Putnik:

"Ko je spoznal te resnice in se opogumil, da se je iztrgal ozkemu tradicionalizmu (ki večino Slovencev veže na konservativnost nasproti Cankarju), se je Vladimir Skrbinšek napotil iskat v Cankarjevih besedilih osnov za sodobni, moderni odrski izraz in jih tudi našel. Verjetno je, da je bila odlična predstava Hlapcev v režiji Slavka Jana (ki smo jo videli pred nekaj leti), vrhunec tradicionalnega umetniškega odnosa do velikega pisatelja. Skrbinšek je temu pravo nasprotje. V njegovi predstavi so se realistične prvine Cankarjeve dramaturgije stapljale v poetično simboliko, ki je učinkovala vizionarno. Režiser ni izhajal iz dramskega dogajanja, marveč iz pisateljevega izročila. Vse situacije, vse odrske tokove je podredil Cankarjevi bojeviti misli, misli o svobodnem naprednem človeku, ki se je postavil po robu konzervativizmu vsega sveta, in ta misel je prišla v ospredje. Liki so bili grajeni realistično, a delovali so pogojeno. Vsaka oseba na odru je bila nekakšen postoterjen predstavnik tistega sveta, katerega družbi pripada in ki ga nosi v sebi. V režijski fakturi je Skrbinšek uporabil moderna odrska sredstva: igro na diferenciranem prostoru, nefunkcionalno mizansceno in posebej še zelo učinkovito odrsko luč. Pri tem ga je zelo podprla pogojeno izvedena scena arhitekta Viktorja Molke, ki je bila tudi izredno privlačna in je izražala osnovno misel režijse zasnove. Zelo odmerjeno stilizirani kostumi (barvna enotnost) Alenke Bartl-Serše, so bili dobra komponenta predstave.

Drugo dejanje Skrbinškove predstave Hlapcev je bilo najmodernejši in najdrznejši Cankar, kar smo ga imeli do zdaj sploh priložnost videti. Igra, realna po svoji idejni in psihološki vsebini, je v temeljnih odnosih popolnoma presegla okvir slovenskega lokalizma in se povzpela na raven evropskega gledališča, ne samo po umetniški vrednosti zasnove, marveč tudi po smislu, ki ga je dobila. Tudi četrto dejanje, množični prizor v krčmi, po vahtangovsko izpeljano s svetlo-temnimi človeškimi masivi, je bilo vse skoncentrirano na misel, katere predstavnik je Jerman, prvi junak Cankarjeve drame. Cela predstava je bila polna notranjega nenaglašenega dramskega valovanja: človek — ideja, imela pa je lastnost nekakšne svojstvene barve modernega slikarstva. Če temu dodamo še izredno poetični Cankarjev jezik, ki so ga igralci podajali z lepo kultivirano dikcijo, je treba reči: Skrbinšek je ustvaril odlično predstavo, novo, originalno in drzno glede na dosedanje tolmačenje Cankarja! Mariborsko gledališče je prišlo k nam s predstavo, ki ni več niti iskanje, niti

eksperiment, marveč iznajdba sodobnega dramsko-odrskega potenciala o Cankarjevem delu. In to potenciala, ki pisatelja dela zares evropskega...

Iz svojega več kot dvajsetletnega obdobja v Mestnem gledališču ljubljanskem je Skrbinšek ohranil v poglavitem tiste recenzije, ki izpričujejo njegove največje uspehe. Kronološko nanizane sodijo mednje tudi tele Skrbinškove kreacije: G. B. Shaw v Kiltyjevem Dragem lažnjivcu, (premiera 27.1.1962), Gregor v Hofmanovi drami Dan in vsi dnevi (premiera 7.10.1962), Bertram v Strniševem Samorogu (premiera 29.2.1968), Jago v Shakespearovem Othellu (premiera 16.10.1974), oče v Hiengovem Izgubljenem sinu (premiera 13.12.1974) Publij v Lukičevi Hudi noči (premiera 22.9.1976), profesor Boltek v Brešanovem Hudiču na filozofski fakulteti (premiera 7.10.1982). Dodati pa moramo še Skrbinškovega dr. Križevca v Krleževi "V agoniji", ki ga je kot gost odigral v ljubljanski Drami (premiera 29.1.1963) in njegovo režijo Shawovega Pygmaliona (premiera 22.10.1983). Omenjene kritiške odmeve lahko z eno besedo označimo za slavlne kritiške izlive, med katerimi si bomo pobliže ogledali najizrazitejše analize Skrbinškove igralske zmogljivosti, recenzije Othella, Izgubljenega sina, Hudiča na filozofski fakulteti in Pygmaliona. O Othellu so si bili recenzenti edini v tem, da je Skrbinšek kot Jago zasenčil druge protagoniste. Andrej Inkret je svoj prispevek za tedanji ITD (10.11.1974) celo naslovil z "Jago, ne Othello!", pri tem pa med drugim zapisal tole:

"...Jaga je igral Vladimir Skrbinšek s tako modernimi izraznimi instrumenti, tako silovito, ostro in čvrsto od prvega nastopa do zadnjega, samotnega odhoda s prizorišča, da je scela obvladoval celoten prostor predstave. To ni bila preprosta, teatralna demonija, v njej nič patološkega, zgolj čista in dosledna misel. Skrbinškov Jago je bil junak, ki pozna vse skrivnosti tega sveta ter zategadelj prihaja pred nas brez krčevitosti, sproščeno, skorajda ležerno, celo brez humorja, a skoz in skoz nevarno. Naravno je, da mu je bilo vse drugo, z Othellom in Desdemono in njuno ljubeznijo in njegovim ljubosumjem vred, docela podrejeno. Je bilo tako rekoč le snov, v kateri je Jago šele mogel do svojega izraza. Skrbinškova igra je bila do te mere intenzivna, da si je znala priličiti vse. Bila je izvrstna, absolutno solistična igra, a je bila izvrstna za celo predstavo v celoti, ki je morala zategadelj ostati zasilna, nezanimiva — nekje pri polovici svoje poti."

O njegovi vlogi očeta v Hiengovem Izgubljenem sinu je v Naših razgledih pisal Veni Taufer in jo med drugim takole razčlenil:

"...Skrbinškov oče je trdoživo senilen, prebrisan od nesreče tepen, sam sebe in svojo dramo uživajoč starec, pa vendar ob tem in tudi zato poniglavo patetičen, čeprav v nebogljenost pahnjen, melodramsko neznoten, sentimentalno izmikajoč se krutemu svetu in spet posegajoč po njegovi naklonjenosti. Skrbinšek mu je dal podobo nekakšnega provincialnega Alberta Einsteina iz slovenskih večernic, domačijsko dimenzijo sentimenta, lepomiselnosti in poniglavosti, groteskne slovenske malomeščanske zgodovinske ničevosti in obenem grozljive bivanjske trmoglavosti v brezčasju, vztrajnosti v trajanju. In takšen se Skrbinškov oče izmika vsakršnemu moraličnemu vrednotenju ter ostaja zvest svojemu melodramskemu eksistiranju, svoji vlogi v groteskni melodrami komičnega in tragičnega..."

Ustavimo se še pri Brešanovem Hudiču...in Skrbinškovi vlogi profesorja Boltka. Borut Trekman je v Novi reviji (št. 7/8) o tem zapisal, da *“velja med igralci na prvem mestu omeniti Vladimirja Skrbinška, nestorja med slovenskimi odrskimi interpreti, ki pa je to nestorstvo kot profesor Boltek demantiral s svojo vitalnostjo in radoživostjo in se v tej vlogi razigral s tolikšno artistično bravuroznostjo in hkratno izrazno obvladljivostjo, ki ju zmorejo samo res veliki umetniki...”*

O njegovem zadnjem odrskem dejanju, režiji Shawovega Pygmaliona, pa je med drugimi pisal tudi Andrej Novak (Ljubljanski dnevnik, 25.10.1983) in med drugim ugotovil, da *“je Skrbinšek s Pygmalionom ustvaril predstavo, iz katere diha tako intimen odnos do Shawa in očaranosti nad to popularno komedijo kot tudi — in predvsem — popolna predanost odru in njegovemu krhkemu junaku — igralcu. Skrbinšek igralca vodi z nestorsko ljubeznivostjo in z znanjem: daruje mu svoj hudomušni posmeh in ga odpira v pristnega izpovedovalca intimne človekove bolečine...”*

Preostali časopisni članki so zvečine jubilejni zapisi ob življenjskih mejnikih, krajši intervjuji in drugi priložnostni zapisi. V njih je bolj ali manj natančno predstavljena Skrbinškova življenjska in umetniška pot od prvih začetkov v Mariboru pa vse do zadnjih let v Mestnem gledališču ljubljanskem ter njegovi pogledi na igrilstvo in gledališče, ki jih je sicer ohranil tudi med svojimi zapisi in si jih bomo pobjele ogledali tam.

Zapisi o njem

Zapise o sebi je Vladimir Skrbinšek zbral v različnih tiskovinah, kjer so pač izšli, zvečine v gledaliških listih in kot jubilejni zapisi v tisku, zvečine pa je vse ohranil tudi v tipkopisni obliki. O njem so pisali France Koblar, Božidar Borko, Radivoj Rehar, Josip Vidmar, Branko Gombač, Veno Taufer, Andrej Inkret, Vasja Predan, Jernej Novak, Taras Kermauner, Vladimir Kocjančič, Borut Trekman, Filip Kalan (celovit esej v knjigi Hvalnica igri) in drugi. Vsega o njem zapisanega na tem mestu ni mogoče predstaviti, tudi če bi se odločili za selektiven prikaz, zato pa naj navedemo nekaj splošnih ugotovitev, ki kajpak ne bodo daleč od tistega, kar smo o Skrbinšku igralcu in režiserju ugotavljali tudi že v drugih zapuščinskih celotah. Povejmo, da je Skrbinšek užil več konkretne javne pozornosti od svojih sodobnikov Slavka Jana in Rada Nakrsta, da so bili predvsem odzivi na jesen njegove ustvarjalnosti zelo darežljivi, darežljivejši kot pri Nakrstu ali Janu, da pa so za to dejstvo poleg Skrbinškove genialne igralske osebnosti trdni razlogi. Medtem ko sta se denimo Jan in Nakrst po svoji upokojitvi čutila umetniško odrezana in se je Jan kot ustvarjalec reševal z režiranjem po drugih jugoslovanskih mestih, je imel Skrbinšek to srečo, da se je znašel v okolju (MGL-ju), ki je cenilo njegovo igralsko veličino in katerega prvak je v nekem smislu postal in ostal več kot dvajset let. Torej srečne okoliščine in kajpak neomajna (po mnenju nekaterih: kulminantna) jesenska ustvarjalna sila!). Za nameček ne kaže prezreti, da je Skrbinšek delovno praznoval številne umetniške jubileje (1949 — petindvajsetletnico umetniškega dela, 1962 — šestdesetletnico,

1969 — petinšestdesetletnico umetniškega dela, 1972 — sedemdesetletnico, 1974 — petdesetletnico gledališkega dela, 1982 — osemdesetletnico,) in da so se recenzenti in spremljevalci teatra ob vseh teh priložnostih bogato razpisali o njem. In to so — če podamo vtis, ki se vsiljuje — počeli radoživ in z zadoščenjem, saj je bilo o Skrbinšku bržčas lahko pisati in dati duška kritiški domišljiji.

To slednje je tudi temeljna karakteristika vseh zapisov o njem: pravo prekipevanje laskavih superlativov v zvezi z njegovimi najboljšimi vlogami in umerjeno, trezno in vselej pohvalno razčlenjevanje tudi onih manj vidnih vlog ter silno redka identifikacija kakršnih koli pomanjkljivosti.

Pritaknimo k temu zgovoren citat, ki s peščico besed izpoveduje esenco Skrbinšove odrske ustvarjalnosti in je jedro vsega o njem zapisanega, besede Vena Tauferja ob Skrbinškovi smrti septembra 1987, izrečene na ljubljanskem radiu:

“...Vladimir Skrbinšek je bil igralec intelektualec: v živo celovitost je prepojil duha, izjemno izobraženega duha, in silno komedijantsko izraznost. In še nekaj, kar je posebej dragoceno za igralski dar — imel je redek posluš za spremembe igralskega sloga. Tisto, kar je moderni gledališki izraz z mukami iskal, je Skrbinšek že vseskozi igralsko instinktivno in intelektualno premišljeno odkrival in oblikoval — distanco in suverenost do oblikovanega lika. Bil je iskalec kot režiser in igralec in za nas je odkrival nepozabne dragotine, ki ostajajo trajni in temeljni del slovenske gledališke umetnosti zadnjih šestih desetletij. Njegov inteligentni pogled sivih oči, značilne ostre poteze — te so ugasnile na nepozabni sloki postavi Vladimira Skrbinška...”

Lastni zapisi

Skrbinškove lastne zapise, ki jih je v zapuščini ohranjena le peščica, lahko z eno besedo označimo za zapiske razumnika. Predvsem je to razvidno iz tehničnih razmišljanj v intervjujih, ki so sicer izšli v tisku, ohranil pa jih je tudi v tipkopisni obliki. V njih s subtilno a obenem lahko razumljivo govorico odstira zagonetne plasti igraltva in obenem identificira zakonitosti raznolikega igralskega početja. Bil bi nemara najboljši kritik med igralci in najboljši igralec med kritiki, če bi se bil kdaj oprijel tudi recenzije. Najpomembnejši del njegovih osebnih zapisov je zbran na sedemdesetih do osemdesetih tipkanih straneh, katerih kopija žal ni ohranjena v Skrbinškovi zapuščini in ki bodo skupaj z drugimi teksti kot monografija ali zbornik o njem izšli pri Knjižnici Mestnega gledališča ljubljanskega. Drugi njegovi zapiski so v poglavitnem osnutki za intervjuje, zahvalni in komemorativni govori ter zapiski o lastni umetniški in življenjski poti: O odnosu med gledališčem in občinstvom (2 str.), O gledališčniku Branku Gavelli (2 strani), Moja pot na gledališki oder (4 str.), In memoriam Lojzetu Filipiču (3 str.), Zahvala ob 25-letnici svojega umetniškega dela (1 stran)...

Oglejmo si njegovo trezno in širokosrčno a obenem načelno naziranje o modernih prvinah teatra, kakor ga je denimo izpovedal v svojih intervjujih ob svoji osemdesetletnici in šestdesetletnici igraltva za Ljubljanski dnevnik Milanu Deklevi

in Jerneju Novaku. Na vprašanje Milana Dekleve, kako ocenjuje obdobje gledališkega modernizma (šestdeseta leta), ki ga obvladuje teater režije, čas, ko je besedilo le osnovni impulz režiserju, razmahu uprizoritve, je Skrbinšek odgovoril denimo tole:

"Razlog takšnim interpretacijam, kjer avtor — kot pravijo — služi samo za 'podlago, je iskanje režiserja samega sebe na odru. To je tem bolj zapeljivo, čim bolj je režiser nadarjen. Sem pa prepričan, da gre za ustvarjanje po liniji manjšega odpora. Poiskati, prisluhniti avtorju in to potem na novo ustvariti v gledališkem jeziku, je globlja in težja umetniška naloga. Prepričan sem, da sama vizualnost predstave — namenjena užitku očesa — gledalcu ne more nuditi popolnega gledališkega doživetja, ki mu ga da s podtekstom govorjena igralčeva beseda. Po mojem je glavni element teatarskega doživetja najprej avtor, ki se s svojim občutjem sveta gledalca ali privlači ali pa zbujta v njem nestrinjanje in ga s tem osvešča, potem pa igralec, ki mu nudi kar najbolj spontan stik z besedilom. Saj so glavne metafore, ki jih mora dobra dramska predloga vsebovati, zapopadene v likih, v njegovih odnosih, v konfliktnosti protagonistov, torej v igralskih stvaritvah. Moje misli potrjuje sama usoda sodobnega gledališča, ki se vrača k besedi, k svojemu začetku, k patetičnosti odrske govorice v dobrem, ne pejorativnem pomenu tega izraza..."

Takole pa se je razgovoril o moderni gledališki igri na vprašanje Jerneja Novaka, *"kaj meni o tem, da — kakor pravijo tisti, ki ga poznajo, — v zadnjih letih preseneča s povsemo novo igro"*:

"Gib in ekspresivnost telesa, to ni odkritje t.im. sodobnega teatra, ker gib in mimika sta vendar v vsakem primeru globoko povezana z igralskim doživljanjem. V pravi drami za vsako besedo stoji emocija ali misel; obe se med seboj v sklenjeni verigi izmenjujeta in jasno je, da telo kot tako pri tem ne more biti izvzeto in ni izvzeto. Opazujemo samo ljudi v vsakdanjem življenju, pa nam bo to jasno.

Mislim, da sem že v svojih začetkih nosil elemente t.im. sodobne igre, ki so se pod vplivom sodobne dramatike razvili v klico in ta se je razvijala naprej. Mislim, da tudi v sodobni dramatiki ne moremo ločevati igralskega doživljanja, besede, psihe, telesa. Res pa je, da poznamo eno od smeri današnjega teatra, ki se izraža predvsem v gibu in nevarno je, da postaja sam sebi nemen, zgolj sredstvo za dosego teatarskega učinka. Manjka obeh ostalih komponent, da bi bili do kraja umetniški. In ta tendenca se mi zdi zelo nevarna, zlasti za mlajšo generacijo igralcev. S tem ko opušča bistvene elemente igralskega ustvarjanja, izrablja pa predvsem in zgolj igralčevo obrtno plat, igralec krni resnično igralsko ustvarjalnost. To bomo verjetno preboleli, za zdaj pa je tako. Dodal bi, da so tega krivi predvsem v to usmerjeni režiserji. Imam pa občutek, da ti že spet — in to tudi najmlajši — dobivajo posluš za ustvarjeno izrečeno igralčevo besedo. Mislim, da je to sreča za teater, ker je od nekdaj bil in je in bo ostal resnični gledališki doživljaj gledalcu — impresiven igralec..."

Dodajmo k temu še Skrbinškov pogled na predvojno slovensko gledališko stvarnost, ki pomeni drobec v vrednotenju vloge in pomena predvojnega slovenskega gledališča. Gre za intervju z mariborskim Večerom, v katerem Skrbinšek takole primerja predvojno ljubljansko in mariborsko Dramo:

"...Mislim, da sem imel srečo, ker sem začel nastopati v Mariboru in ne v Ljubljani. Osnova gledališkega izraza je bila, kako bi rekel, oblikovanje besede, kar je po mojem razumljivo, ker je bil dramaturg, lektor in pozneje upravnik Oton Župančič. To je gotovo velika kvaliteta v odrskem oblikovanju, danes je to nekoliko zamenarjeno. No, kljub temu se mi je takrat zdelo, da je bilo mariborsko gledališče po svojem stilu bolj realistično, medtem, ko je ljubljanska Drama temeljila predvsem na kulturi jezika. Zato v nobenem gledališču nisem imel težav, saj je znano, da so Hrvati in Srbi na odru večji realisti kot Slovenci. To mi je ostalo do danes..."

Raznoverstno gradivo

V to zapuščinsko celoto smo uvrstili najrazličnejše gradivo, ki ne sodi v druge sklope in ki ga bomo prikazali samo faktografsko. Precejšen delež le-tega zajemajo tipkopisni in rokopisni fragmenti iz dramskih del, ki jih je posnel za TV Ljubljana in sicer:

- Dürrenmatt: Meteor
- Brecht: Gospod Puntila in njegovi hlapec Matti
- Hieng: Osvajalec
- Shakespeare: Richard III.
- Dostojevski: Sreča v nesreči
- Krleža: Aretej
- Miller: Cena
- Molière: Ljudomrznik
- Kilty: Dragi lažnivec
- Feydeau: Dama iz Maxima
- Krleža: Gospoda Glembajevi
- Cankar: Za narodov blagor
- Shakespeare: Kar hočete
- drugo gradivo: zvezek — seznam dramskih tekstov v arhivu Drame SNG (stanje med drugo vojno);
- zapiski (v poglavitnem prepiski) o Shawu in njegovih delih ter o Krleževem dr. Križevcu v Glembajevih;
- "George in Stella" — tipkopis Kiltyjevih dialogiziranih pisem med G. B. Shawom in slavno angleško igralko Stello Patrick Campbellovo, priredba za TV;
- zvezek "Raznosterosti o gledališču" — Skrbinškovi izpiski iz del o Stanislavskem, Shakespeareu;
- zvezek Skrbinškovih prepiskov iz Zgodovine Slovencev o slovenskem gledališču, Linhartu, dramatičnem društvu...;
- zvezek s podatki o Skrbinškovih gledaliških sezonah v mariborski Drami: sezone 1923/24 (Skrbinškova prva profesionalna sezona, sezona 1927/28, 1933/34, 1934/35; 1938/39 in 1940/41; Za ilustracijo: v sezoni 1923/24 je denimo odigral 10 dramskih vlog v 73 ponovitvah in 9 glasbenih vlog v 99 ponovitvah, ali skupaj 172 predstav v 5 velikih, 3 srednjih in 11 manjših vlogah;

- sklep o podelitvi Prešernove nagrade Vladimirju Skrbinšku 8.2.1961 z utemeljitvijo;
- Sklep o podelitvi Prešernove nagrade Vladimirju Skrbinšku 8.2.1965 z utemeljitvijo;
- tiskovine, predvsem gledališki listi, v katerih je beseda o njem; med njimi tudi tiskovine iz nekaterih drugih jugoslovanskih gledališč, v katerih je v gledališko zgodovinskem pogledu omenjen tudi nekdanji član teh gledališč Vladimir Skrbinšek;
- Pečarjeva karikatura Vladimira Skrbinška ob njegovi osemdesetletnici;
- Shawova razlaga k Pygmalionu, tipkopis;
- Filmski list filma Zarota, v katerem je igral;
- Skrbinškov lastnoročni seznam nagrad in oblikovanj, ki jih je prejel v življenju:

- 1.) Nagrada JKOJ-a (1946/47) (za Lona Glambaja)
- 2.) Orden Rada, Drugoga reda, Kancelarija ordona, KDBr. 329.
15. XII. 1949. - Narodna skupština FNRJ - Prezidij.
- 3.) Nagrada mlade FNRJ - za ulogu Lada u komadu, "Kralj Lear".
Beograd 19. II. 1949 - Komisija za nauku i kulturu
- 4.) Profesorova nagrada L. 1961 - S. II - št. 9/1-61
- 5.) Prešernova nagrada L. 1965 - S. II
- 6.) Nagrada mesta Koprivnica, 29. XI. 1969
- 7.) Nagrada mesta Subotice, S. V. 1972
- 8.) Srebrna nagrada, 18. XII. 1971
- 9.) Borba koristolice 1972
- 10.) Nagrada Ljilja Jovanović 1975
- 11.) Orden reda za Crvenom zastavom 1975

Fotografska zbirka

Skrbinškova fotografska zbirka je najcelovitejša oblikovna celota Skrbinškove zapuščine, saj je približno enako intenzivno razporejena na vso njegovo življenjsko in umetniško pot. V zapuščini pridobljena zbirka fotografij, ki obsega 91 enot, je samo dopolnilo bogate fotografske zbirke o njem, ki jo je SGFM pridobil že poprej. Vsebinsko jo lahko razdelimo na tri celote, na njegovo gledališko-igralsko obdobje, na gradivo, ki ponazarja njegove filmske vloge in na zbirko civilnih fotografij.

Ker je Skrbinškova siceršnja zapuščina — kakor že omenjeno — bolj naravnana na njegovo zrelo in kasno ustvarjalno obdobje — nam ravno fotografska zbirka, ki sorazmerno celovito pokriva njegovo življenjsko pot, odstre marsikatero iz drugih zapuščinskih sklopov nerazvidno dejstvo. Tako je iz nje denimo razvidno, da je Skrbinšek igral vsaj v sedmih celovečernih filmih (skupaj je igral v desetih).

V nadaljevanju predstavljamo njegove najvidnejše igralske stvaritve od njegovih prvih gledaliških let do njegove zadnje vloge v Brešanovem Hudiču na filozofski fakulteti.

- Križar: Anja (1941-42)
- Miller: Črna (1942-43)
- Molière: Ljudeznik (1943-44)
- Kilij: Dragi lajalvec (1944-45)
- Feydeau: Dama iz Marisa (1945-46)
- Križar: Gospoda Glembajevi (1946-47)
- Cankar: Za narodov blag (1947-48)
- Shakespeare: Karbočeta (1948-49)
- drugo gradivo: zvezek — (1949-50)
- zapiski (v preloženem) (1950-51)
- "George in Stella" — upodobitve Kilijevih dialogov iz pisem med G. B. Shawom in slavno angleško igralko Stello Patrick Campbellovo, priredba za TV;
- zvezek "Razočarosti o gledališču" — Skrbinškovi izpiski iz del o Stanislavskem, Shakespeareu;
- zvezek Skrbinškovih prepiskov iz Zgodovine Slovencev o slovenskem gledališču, Linhartu, dramatičnem društvu...
- zvezek s podatki o Skrbinškovih gledaliških sezonah v mariborski Drami: sezona 1923/24 (Skrbinškova prva profesionalna sezona, sezona 1927/28, 1933/34, 1934/35, 1938/39 in 1940/41); Za ilustracijo: v sezoni 1923/24 je denimo odigral 10 dramskih vlog v 73 ponovitvah in 9 glasbenih vlog v 99 ponovitvah, ali skupaj 172 predstav v 5 velikih, 3 srednjih in 11 manjših vlogah;

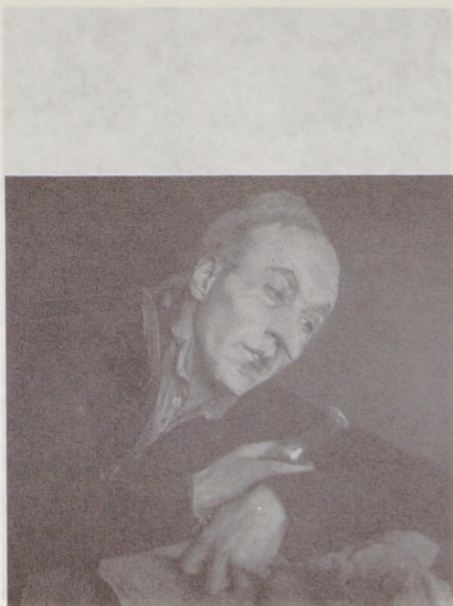
*Splitska fotografija Vladimira
Skrbinška (posneto v sezoni 1926/27)*

*Skrbinšek kot polkovnik Jelič v Prediče-
vem Polkovniku Jeliču (premiera 25.
jan. 1928)*

*Skrbinšek v ospredju z gojenci svoje dramske šole; v prvi vrsti z leve: Jože Babič,
Jožko Lukeš, Stane Ledinek, peti Franjo Kumer, Kager in Boris Brunčko.
V zadnji vrsti z leve: Božo Podkrajšek, tretji Milan Venišnik in Danilo Turk.*

Skrbinšek kot Križemsvet v Dveh bregovih Antona Leskovca (premiéra 25. jan. 1928, SNG Drama Mb)

Skrbinšek kot Mercutio v Romeu in Juliji W. Shakespeara (premiéra 2. marca 1929, SNG Drama Mb)

Skrbinšek kot pan Staršenski v Helgi G. Hauptmanna (ena redkih fotografij iz njegovega skopskega obdobja)

Skrbinšek kot Hamlet v Shakespearovem Hamletu (2. okt. 1934, SNG Drama, Mb)

Skrbinšek kot Lorenzo Bertieri v Primeru dr. Hirna R. Alessija (11. dec. 1942, SNG Drama, Lj)

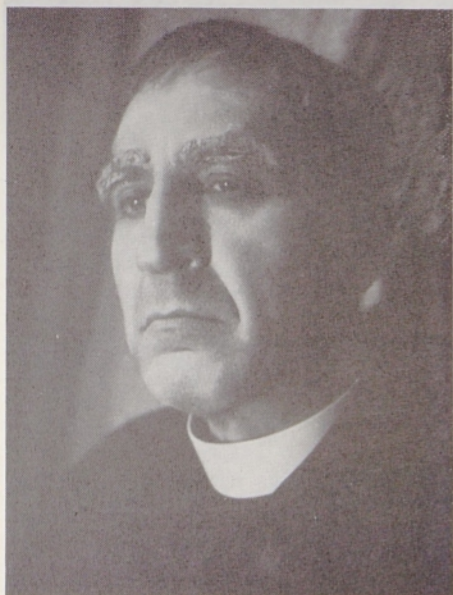
Skrbinšek kot Leone v Glembajevih G. Krleže (16. okt. 1946, SNG Drama, Lj)

Skrbinšek kot prof. Higgins skupaj s Tino Leonovo v Pigmalionu G.B. Shawa

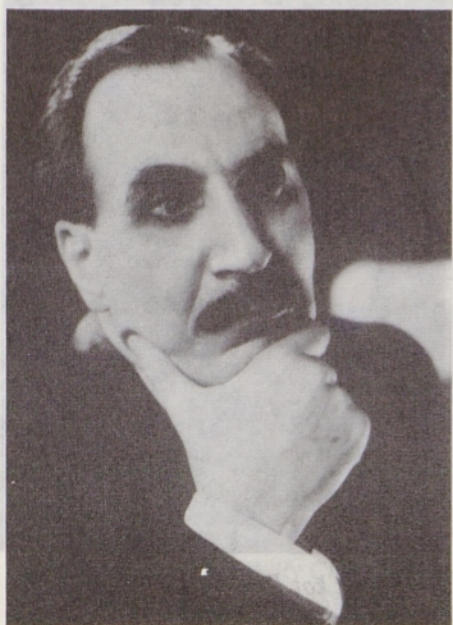
Skrbinšek kot Mosca v Volponeju B. Jonsona (premiera 1. febr. 1958, SNGD Mb)

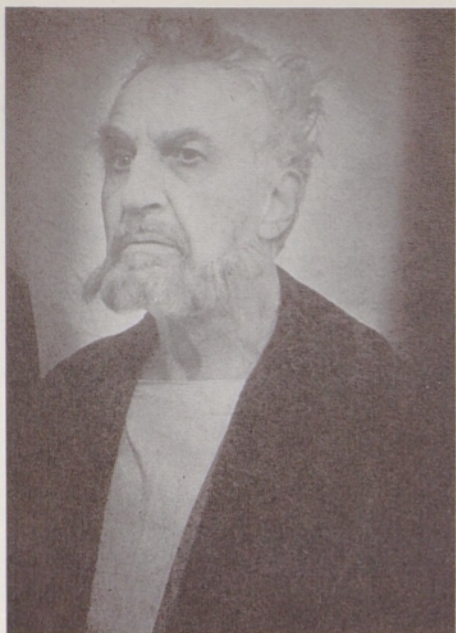
*Skrbinšek kot župnik v Cankarjevih
Hlapcih (premiera 20. nov. 1958, SNG
D Mb)*

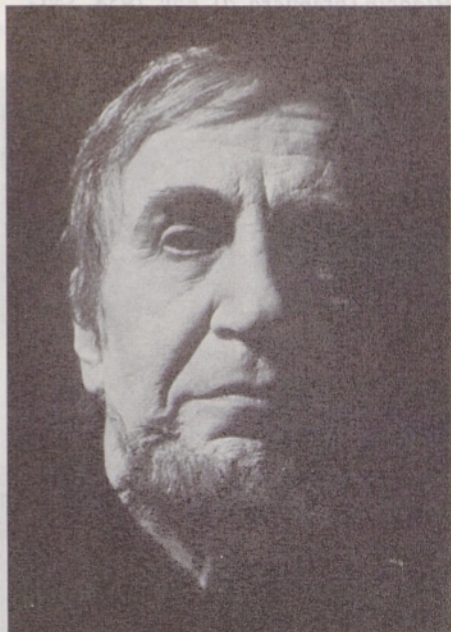
*Skrbinšek kot G.B. Shaw skupaj z V.
Simčič kot Stello v Kiltyjevem Dragem
Lažnivcu (prem. 27. jan. 1962, MGL)*

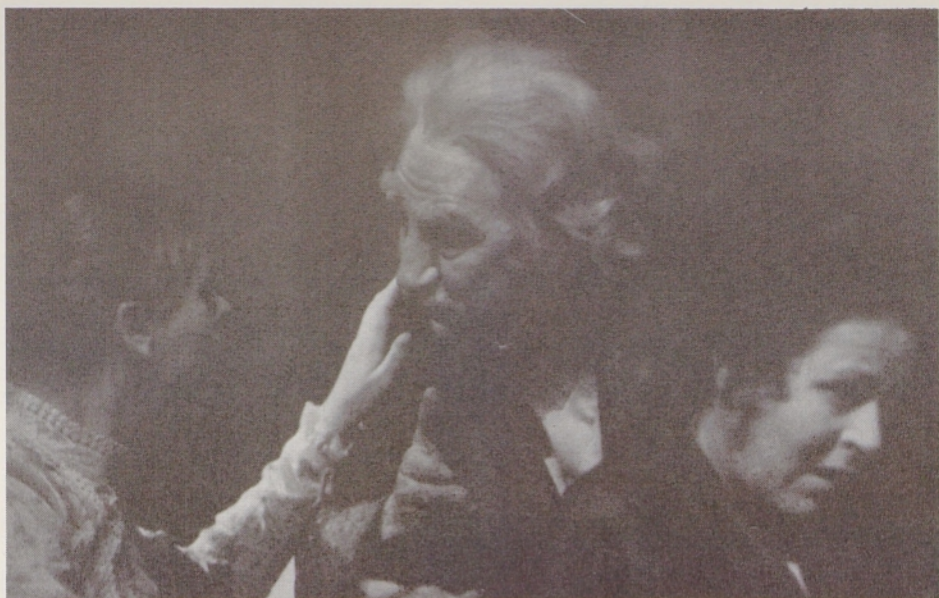
*Skrbinšek kot dr. Križovec v Agoniji G.
Kreže (premiera 27. jan. 1963, SNG D
Lj)*

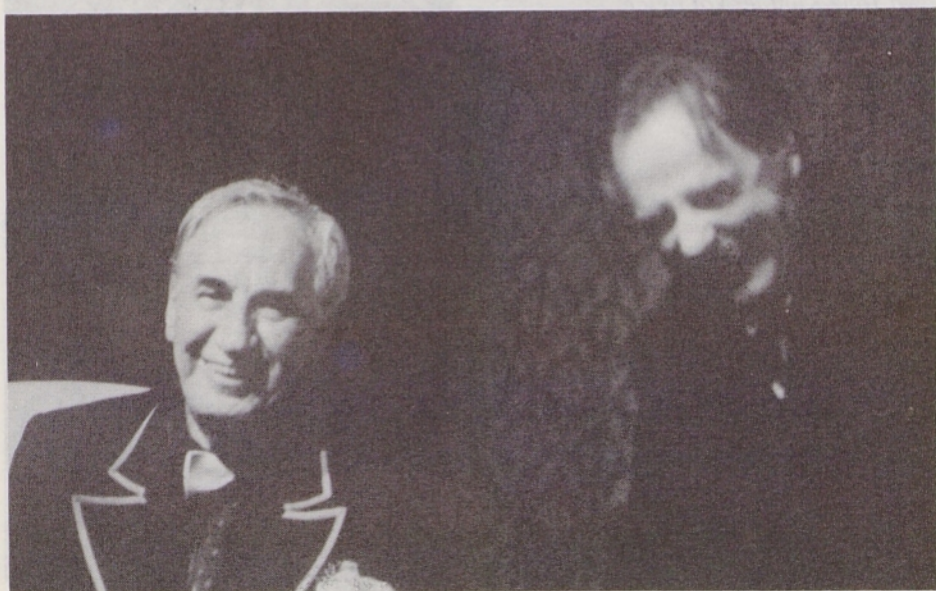
Skrbinšek kot don Felipe v Hiengovem Osvajalcu (premiera 2. okt. 1970, MGL)

Skrbinšek kot Jago v Othellu W. Shakespeara (premiera 16. okt. 1974, MGL)

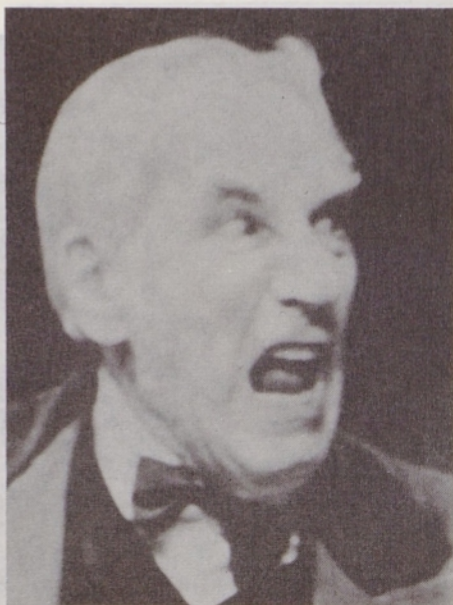
*Skrbinšek kot Oče v Hiengovem Izgubljenem sinu (premiera 30. dec. 1974, MGL);
na desni Milena Zupančič kot Zofija, levo Maja Šugman kot hči*

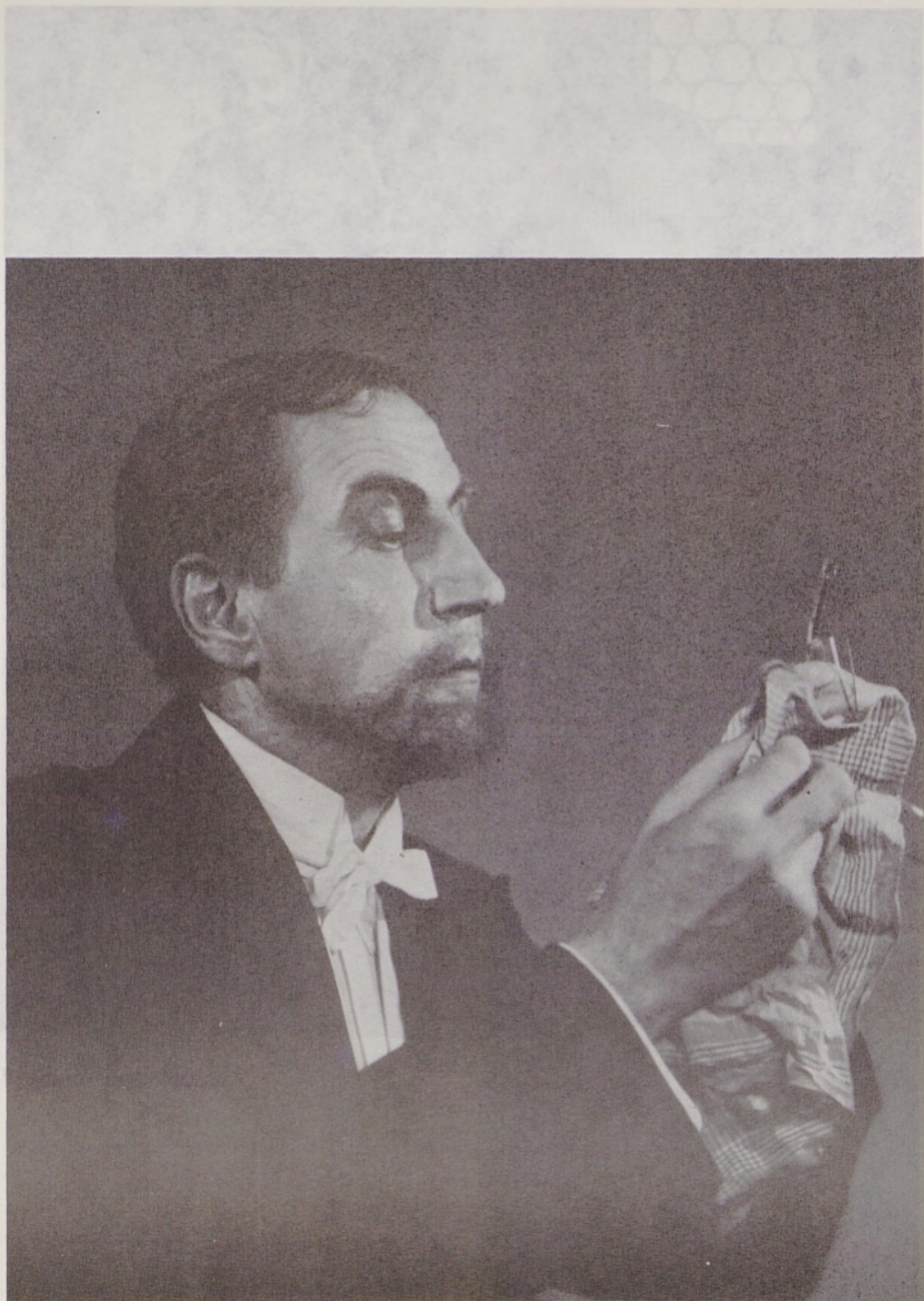
*Skrbinšek (levo) kot Willy Chere v Večnih mladeničih S. Neila (premiera 1. okt.
1975, MGL); desno Zlatko Šugman*

*Skrbinšek kot Publij v Hudi noči V. Lukiča (premiera 22. sept. 1976);
levo Tone Kuntner kot Peter*

*Skrbinšek kot prof. Boltek v Hudiču na
filozofski fakulteti Iva Brešana (premie-
ra 7. okt. 1982)*

Skrbinšek kot Tine ph. Malli v filmu Jara Gospoda B. Stupice

Skrbinšek kot Karničnik v filmu Samorastniki

Skrbinšek kot Hamdija v filmu V gorah Jugoslavije

UDK 929 NAKRST B.1086
792 (479.12)
RADO NAKRST (1906 — 1987)

Vladimir in Leontina